

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SVENSKA SPRÅKET

GU-ISS-2019-04

Kvinnorna i *Svenskt översättarlexikon*
En ögonblicksbild utifrån översättningsvetenskapliga
och metalexikografiska utgångspunkter

Hans Landqvist

Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Research Reports from the Department of Swedish

ISSN 1401-5919

www.svenska.gu.se/publikationer/GU-ISS

Förord

I den här rapporten redovisas en empirisk undersökning om de kvinnliga översättare som behandlas i den version av *Svenskt översättarlexikon* (SÖL) som var tillgänglig det första kvartalet 2017.

Undersökningen bygger på den presentation som jag genomförde vid konferensen ”Den andra halvan av nationallitteraturen. Om översättningarnas plats i svensk litteratur-, språk- och kulturhistoria”. Konferensen arrangerades vid Stockholms universitet den 26 november 2016. Artiklar som bygger på presentationerna vid denna konferens, tillsammans med artiklar utifrån konferensen ”Världslitteraturen och dess svenska röster. Bidrag till svensk översättningshistoria”, arrangerad av Kungl. Vitterhetsakademien den 9 och 10 februari 2017, ska utkomma i en volym under redaktion av Lars Kleberg.

I väntan på denna volym publicerar jag här en rapport som utgår från mitt bidrag vid konferensen ”Den andra halvan av nationallitteraturen. Om översättningarnas plats i svensk litteratur-, språk- och kulturhistoria”. Några partier av det ursprungliga bidraget ingår inte i rapporten, medan andra är mer utvecklade.

När det gäller de utvecklade partierna handlar det för det första om principerna som kan tänkas ligga bakom utformningen av SÖL som helhet med tanke på vilka översättare som hittills ingår i, och vilka som kan tänkas få utrymme i, lexikonet.

För det andra handlar det om vissa tillägg till konferensbidraget, vilka jag har gjort för att texten ska bli mera tillgänglig för läsare som inte har en förankring inom översättningsvetenskapens fält.

Dessutom tillfogar jag här ett avsnitt om några möjligheter till fortsatt forskning utifrån SÖL och några andra elektroniska resurser vilka också uppmärksammar översättare.

Eventuella synpunkter på rapporten är mycket välkomna!

Göteborg i juni 2019

Hans Landqvist
Hans.landqvist@svenska.gu.se

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	<i>Svenskt översättarlexikon</i> och två övergripande frågor	1
1.2	Avgränsningar och motiveringar	3
1.3	Syfte, forskningsfrågor och positionsbestämning	3
1.4	Disposition	4
2	Teoretisk bakgrund och forskningssammanhang	5
2.1	Deskriptiva översättningsstudier och översättningssociologi	5
2.2	Diakrona översättningsstudier med möjlig översättnings- sociologisk inriktning	7
2.3	Metalexikografi och encyklopediska verk	8
3	Material och metod	9
3.1	Material	9
3.2	Metod	10
4	Resultat och diskussion	12
4.1	Hur många är de kvinnliga översättarna i SÖL?	12
4.2	Vilka är de kvinnliga översättarna i SÖL?	14
4.3	Hur beskrivs de kvinnliga översättarnas arbete i SÖL?	15
5	Summering och framåtblick	20
5.1	Summering	20
5.2	Framåtblick	21
	Referenser	25
	Material	25
	Litteratur och övriga referenser	25
	Bilagor	30
Bilaga 1	Kvinnliga översättare som omnämns i Hjelm-Milczyn (1996) och som återfinns i kategorin <i>Översättare A–Ö</i> i SÖL	30
Bilaga 2	Kategorin ”översättarpar” inom kategorierna <i>Översättare A–Ö</i> och <i>Temaartiklar</i> i SÖL	33

1. Inledning

I det här kapitlet presenterar jag först Svenskt översättarlexikon (SÖL) och formulerar två övergripande frågor om lexikonets inriktning/ar. Därefter avgränsar jag den empiriska studie utifrån SÖL som jag redovisar i rapporten och formulerar syfte, forskningsfrågor och positionsbestämning för studien. Slutligen redovisar jag hur rapporten är disponerad.

1.1. Svenskt översättarlexikon och två övergripande frågor

Databasen *Svenskt översättarlexikon* (i fortsättningen ofta SÖL) är ”ett biobibliografiskt uppslagsverk med artiklar om svenska och finlandssvenska översättare från äldsta tid till idag” (Kleberg 2009: 173). Databasen lanserades 2009 och är utvecklad vid Södertörns högskolans bibliotek. En översikt av de första tankarna bakom SÖL ges av Lembke (2006). Det övergripande målet är att SÖL ”[i] princip kan behandla alla betydelsefulla översättare till svenska [...]”. Målet är preciserat till att SÖL ska behandla både kända och okända översättare under alla tidsperioder. Vidare sägs det att SÖL ska behandla översättare som lämnat bidrag till ”den svenska översättningslitteraturen i någon eller några av dess former (skönlitteratur, essäistik, filosofi, populärvetenskap, barnböcker)”. På så sätt ska SÖL bidra till att synliggöra översättare och deras betydelse i samhället. (Kleberg 2009: 179, 173; Landqvist 2014: 312–315; Kleberg [www], citaten hämtade från Kleberg [www])

Det övergripande målet för SÖL får sägas vara högt ställt. För det första finns det mer eller mindre av uppgifter om många översättare och deras insatser, särskilt översättare verksamma före 1900-talet (se t.ex. Furuland 2007: 448; Kleberg [www]). För det andra kan det vara svårt att finna skribenter till artiklar i SÖL (Kleberg [www]). Ytterligare en faktor som kan bidra till att göra det svårt att uppnå det övergripande målet för lexikonet är att vissa formuleringar som bidrar till att ange målet inte är så precisa. Därför formulerar jag här två övergripande frågor vad gäller det övergripande målet för SÖL.

Min första fråga är vilka översättare till svenska vilka kan klassificeras som vad Lars Kleberg kallar ”betydelsefulla översättare till svenska” och därmed bör, kan eller ska beredas utrymme i databasen. Är det fråga om översättare av verk som har visat sig ha vad som skulle kunna kallas ett varaktigt litterärt värde och/eller översättare av verk som har funnit många läsare? Diskussioner utifrån denna fråga ur ett mer generellt perspektiv förs av t.ex. Lindqvist (2002) och Wollin (2013). Exempelvis anser säkerligen många bedömare att Carl August Hagberg är en betydelsefull översättare till svenska främst utifrån hans översättningar av Shakespeares samtliga dramer till svenska under 1800-talet (se Monié (2008) om Hagberg). Olika bedömare uppmärksammar antagligen delvis samma kvaliteter och delvis skilda kvaliteter i översättningarna, men Hagberg kan ändå sägas uppfylla vad som skulle kunna kallas ett ”kvalitetskriterium” för översättare som ska bedömas som en ”betydelsefull översättare till svenska”.

I en diskussion om hur en ”möjlig avgränsning av SÖL:s objekt [...]” kan se ut redovisas två kriterier som kan sägas ligga i linje med det som jag kallar ett ”kvalitetskriterium”. I första hand är det konstaterandet i Lembke (2006: 7) att en översättare som har fått ett pris eller en utmärkelse för en översättning har ”en självklar närvaro i SÖL”. Även Kleberg (2009: 181) talar om ett ”smalt skikt av översättare av högprestigelitteratur, ’kanonöversättarna’ [...]”, vilka har mottagit priser och utmärkelser för sina översättningar. I andra hand är det frågan som ställs i Lembke (2006: 7) om översättare som kan vara aktuella för SÖL, när det gäller vilken betydelse som en översättare och/eller en översättning har och vilken betydelse det har om en översättare har ”översatt flera verk eller ett verk av betydande grad [...]”.

Frågan är dock om ett kvalitetskriterium är det enda som gäller för att räknas som en

betydelsefull översättare enligt de ansvariga bakom SÖL. Ett möjligt exempel som talar mot enbart ett sådant kriterium är 1800-talets s.k. häftesserier, som till största delen utgjordes av översättningar från franska, tyska och engelska till svenska (jfr Furuland 2007). Dessa översatta verk har inte prisats för några litterära kvaliteter av samtida bedömare och inte heller av sentida. Men enligt Lars Wollin fungerade dessa mycket lästa översättningar som en väg till ökad läskunnighet bland folkets breda lager:

De [= häftesserierna] tillhandahöll raffel och pigromantik en masse, producerad i närmast industriella former, en billig och publikanpassad lektyr utan sofistikerade litterära ambitioner. Det var mycket så som svenska folkets breda lager lärde sig läsa – läsa annat än bibel och postillor, läsa snabbt och lustfyllt. Detta lättsmälta läsgoods bestod av idel importprodukter [...]. (Wollin 2013: 324)

Ur det perspektiv som Wollin anlägger kan översättarna bakom 1800-talets häftesserier sägas vara betydelsefulla översättare, trots att de verk som de översatte till svenska saknade större litterära kvaliteter. Men dessa översättare kan sägas uppfylla vad jag vill kalla för ett ”kvantitetskriterium” för att räknas som ”betydelsefulla översättare till svenska” med tanke på mängden översättningar som de utförde och antalet läsare som tog del av deras översättningar. När Lembke (2006: 7) summerar diskussionen om en ”möjlig avgränsning av SÖL:s objekt [...]” ingår även ett kriterium som antyder att också ett sådant kriterium kan vara aktuellt. Frågan som ställs är ifall det är relevant att låta ”Det som folk läser?” vara en urvalsgrund. En översättare av mycket lästa texter kan alltså vara berättigad till en plats i SÖL. Även Kleberg (2009: 181) nämner ”massproducerande lågprestigeöversättare [...]” som en utmaning för personerna bakom SÖL, eftersom kunskapen om denna kategori av översättare och deras arbete är så begränsad.

Utifrån ovanstående anser jag att det alltså går att tala om både ett ”kvalitetskriterium” och ett ”kvantitetskriterium” för att försöka identifiera översättare till svenska som kan sägas vara betydelsefulla. Mitt försök till tolkning bygger på allmänt tillgänglig dokumentation om SÖL och iakttagelser i lexikonet i den version som jag undersöker. Däremot har jag inte konsulterat personer som är – eller har varit – verksamma i arbetet med SÖL. Som framgår i den empiriska undersökning som redovisas i kapitel 4 i rapporten uppmärksammar SÖL såväl översättare vilka kan sägas uppfylla ett ”kvalitetskriterium” som översättare vilka snarare får sägas uppfylla ett ”kvantitetskriterium”. Därtill finns det i SÖL även översättare som kan sägas uppfylla båda kriterierna för att klassificeras som ”betydelsefulla översättare till svenska”.

Min andra fråga i fråga om det övergripande målet för SÖL gäller översättare med olika inriktning(ar). I vilken omfattning är översättare som ägnar sig åt andra områden än skönlitteratur aktuella i SÖL, och innefattar dessa andra områden även andra områden än essäistik, filosofi, populärvetenskap och barnböcker, vilka är de som Lars Kleberg anger (Kleberg 2009; Kleberg [www])? I sammanhanget är Lars Wollins resonemang om översättares betydelse för utvecklingen av svensk sakprosa av intresse (se t.ex. Wollin (1998) och Wollin (2013)).

Wollin (2013) diskuterar bl.a. vilken betydelse som A. M. Selling har haft för det svenska språket. Selling svarade för den första översättningen till svenska av Charles Darwins epokgörande verk *On the origin of species by means of natural selection or The preservation of favoured races in the struggle for life* (1859). I den fullständiga svenska titeln på arbetet, *Om arternas uppkomst genom naturligt urval eller de bäst utrustade rasernas bestånd i kampen för tillvaron* (1871), används de båda fraserna *naturligt urval* och *kampen för tillvaron*. Dessa formuleringar introducerades av Selling som motsvarigheter till engelskans *natural selection* och *the struggle of life*, och uttrycken är etablerade i svenskan i enlighet med Sellings översättning. (Wollin 2013: 326–327) Utifrån detta exempel kan alltså även översättare av sakprosa

sågas vara ”betydelsefulla översättare”, vilket skulle motivera att även de behandlas i SÖL (se t.ex. bidragen i Englund & Ledin (2003) samt Tønnesson (2012) om sakprosa som fenomen).

Även vissa artiklar i SÖL antyder att översättningar inom andra områden än essäistik, filosofi, populärvetenskap och barnlitteratur (Kleberg 2009; Kleberg [www]) har en plats i lexikonet. För att illustrera spännvidden inom SÖL väljer jag två artiklar inom kategorin Temaartiklar (se avsnitt 3.1 nedan och Landqvist 2014: 312–315 om SÖL:s kategorier och sökmöjligheter i lexikonet).

Den första temaartikeln är Lars Wollins ”Svensk bibelöversättning”, vilken behandlar översättningar av hela Bibeln och mindre delar av den till svenska. Översättningarna är utförda mellan 1300-talet och början av 2000-talet. Den andra temaartikeln som illustrerar spännvidden i SÖL är Johan Franzons artikel ”Schlageröversättning”. I denna behandlas fenomenet ur ett mer generellt perspektiv och ett mer specifikt, där det senare gäller översättning av slagertexter till svenska under olika decennier av 1900-talet. Med tanke på sådana artiklar tycks det finnas en ambition att SÖL ska ge en mer mångfacetterad bild av översättare och översättningar till svenska än vad Lars Klebergs mer programmatiska uttalanden om SÖL faktiskt antyder (Kleberg 2009; Kleberg [www]).

Med denna diskussion av inriktningen hos SÖL går jag över till att avgränsa och motivera den empiriska undersökning utifrån lexikonet som redovisas i rapporten, även om diskussionen om ”betydelsefulla översättare till svenska” utifrån olika kriterier fortsätter genom i stort sett hela undersökningen.

1.2. Avgränsningar och motiveringar

Med utgångspunkt i det övergripande angivna målet för SÖL har jag tidigare undersökt fördelningen av översättare för olika tidsperioder i lexikonet, fördelningen på kvinnliga och manliga översättare i det och fördelningen mellan sverigesvenska och finlandssvenska översättare i lexikonet (Landqvist 2014; Landqvist 2016). Här väljer jag att fokusera på ett av dessa teman, nämligen kvinnliga översättare i SÖL.

Motiveringen för detta val är att översättning till svenska blev ett vanligt yrke bland kvinnor från 1800-talet och framåt (Hjelm-Milczyn 1996: 34, 37–38, 134, 173–194, 349; Furuland 2007: 442, 448). Därför vore det inte alldeles orimligt om det finns en någorlunda jämn fördelning mellan kvinnor och män som behandlas i SÖL – under förutsättning att de kvinnliga översättarna kan uppfylla det inte helt entydigt formulerade krav som kan kallas för ”betydelsefulla översättare-kravet”. Landqvist (2014) visar emellertid att flertalet översättare som ägnas egna artiklar i SÖL i den version av lexikonet som var tillgänglig i april 2014 är män. Flertalet behandlade översättare i SÖL är aktiva från 1800-talet och senare. Av de 195 översättare som är aktiva under perioden 1800–2014 är 131 män och 64 kvinnor (Landqvist 2014: 332). Frågan är ifall situationen är densamma idag eller om den är förändrad i någon riktning.

Utifrån fördelningen mellan kvinnliga och manliga översättare är det möjligt att gå vidare med att undersöka de kvinnliga översättare som faktiskt behandlas i SÖL. För det första är det intressant att jämföra hur väl SÖL täcker kvinnliga ”betydelsefulla översättare till svenska” jämfört med tidigare studier av översättare till svenska genom historien. För det andra är det intressant att klargöra hur kvinnliga översättares verksamheter beskrivs i SÖL.

1.3. Syfte, forskningsfrågor och positionsbestämning

I den här studien lägger jag därmed fokus på förekomsten, täckningen och beskrivningen av de

kvinnliga översättarna i SÖL vid en avgränsad tidpunkt, nämligen mars månad 2017. Den senare begränsningen beror på att SÖL är en dynamisk digital resurs, som är tänkt att växa i den takt som tillgängliga resurser medger (jfr Kleberg [www]).

Syftet för min studie är därmed tredelat. För det första ska jag klarlägga fördelningen mellan kvinnliga och manliga översättare i SÖL. För det andra ska jag diskutera SÖL:s täckning av kvinnliga översättare till svenska jämfört med en tidigare utgiven svensk översättningshistoria, nämligen Greta Hjelm-Milczyns *"Gud nåde alla fattiga översättare"*. *Glimtar ur svensk skönlitterär översättningshistoria* (1996). För det tredje ska jag klarlägga hur kvinnliga översättares verksamheter beskrivs i SÖL.

För att kunna uppnå det angivna syftet har jag formulerat tre forskningsfrågor:

1. Hur många är de kvinnliga översättarna i SÖL?
2. Vilka är de kvinnliga översättarna i SÖL?
3. Hur beskrivs de kvinnliga översättarnas arbete i SÖL?

Med tanke på temat, syftet och forskningsfrågorna är denna studie, i alla fall i någon mån, ett bidrag till den översättningsvetenskapliga forskning som ägnas ett mångskiftande tema som kan benämnas "Woman and translation" (Santaemilia & Von Flotow 2011). Min studie är ett sådant bidrag genom att den synliggör ett antal kvinnor som uppmärksammas i SÖL. Dessa kvinnor får härigenom uppmärksamhet som aktörer i den kreativa process som översättning innebär (jfr Santaemilia 2011: 24). Däremot tillhör min studie inte det område som José Santaemilia (2011: 10) benämner "the gender/translation interdiscipline [...]" utan den är en översättningsvetenskaplig studie utan genusvetenskaplig förankring (se vidare kapitel 2 om studiens teoretiska ramar).

1.4. Disposition

Återstoden av rapporten är indelad i fyra kapitel. I det närmast följande kapitel 2 behandlar jag teoretisk bakgrund och forskningssammanhang. Metod och material för den empiriska studien presenteras i kapitel 3. Resultaten av undersökningen redovisar och diskuterar jag i kapitel 4, och detta görs utifrån de tre delsyftena. I det avslutande kapitel 5 sammanfattar jag resultaten och pekar på några möjligheter till fortsatta studier. I rapporten ingår även en referenslista och två bilagor.

2. Teoretisk bakgrund och forskningssammanhang

Översättningsvetenskapen präglas av olika teoretisk-metodiska inriktningar, vilka är mer eller mindre dominerande under olika tidsperioder. Chesterman (2009: 19) urskiljer fyra sådana inriktningar, nämligen en textuell, en kulturell, en kognitiv och en sociologisk inriktning, vilka alla har olika mer eller mindre särpräglade utlöpare. I enskilda artiklar i SÖL kan läsare finna mer eller mindre tydliga indicier på att artikelförfattare kan sägas representera olika forskningsinriktningar eller -traditioner.

Som helhet representerar SÖL, enligt min mening, två traditioner inom dagens översättningsvetenskap, nämligen Deskriptiva översättningsstudier, med denna traditions sociologiska inriktning, och diakrona översättningsstudier, med mer eller mindre sociologisk inriktning. Dessa båda traditioner behandlas i avsnitt 2.1 och 2.2.

I avsnitt 2.3 uppmärksammar jag därtill en tredje relevant forskningstradition, nämligen den metalexikografiska. Denna förknippas i första hand med lexikografiska verk som ordböcker och ordlistor, men metalexikografiska perspektiv kan också anläggas på encyklopediska verk, dvs. uppslagsböcker och lexikon. Därmed är även denna forskningstradition aktuell i fråga om SÖL.

2.1. Deskriptiva översättningsstudier och översättningssociologi

Forskare som arbetar inom traditionen Deskriptiva översättningsstudier (eng. *Descriptive Translation Studies – DTS*). kan beskrivas som att de ”betonar vikten av att förstå översättningar i deras komplexa och dynamiska sociala sammanhang, som sociala fenomen i den kultursfär där de produceras och konsumeras, som speglingar av tänkesätt i det samhälle de nya texterna skapats av och för” (Håkanson 2012: 22). Inom DTS ryms olika inriktningar och en av dessa är den översättningssociologiska. En beskrivning av den sociologiska inriktningen inom översättningsvetenskapen och DTS är att denna inriktning kretsar ”kring frågor om hur institutionella ramar och det sociala samspelet mellan olika aktörer (ofta översättare, men även andra personer som är inblandade i något led av översättningen) påverkar såväl översättningsprocessen som de färdiga måltexterna” (Bendegard 2014: 38).

Enligt Andrew Chesterman (2009: 16–18) innefattar översättningssociologin tre underavdelningar: översättningarnas sociologi, översättarnas sociologi och översättandets sociologi (eng. *the sociology of translations, the sociology of translators, the sociology of translating*) (se vidare Wolf & Fukari (2007) samt Wolf (2009) om översättningssociologi som forskningsgren). Den andra av underavdelningarna fokuserar på översättare som aktörer. De övergripande tankarna bakom SÖL visar att lexikonet främst fokuserar på översättare som aktörer, vad Chesterman föreslår kan kallas ”*TranslaTOR Studies*” (Chesterman 2009: 13, kursiv stil och versaler i originalet; se avsnitt 1.1 ovan med hänvisningar till Lembke (2006), Kleberg (2009) och Kleberg [www]). Också svenska vetenskapliga studier kan sägas fokusera översättare som aktörer, även om det är fråga om litteraturvetenskapliga respektive språkvetenskapliga studier och inte i första hand översättningsvetenskapliga. Här ska några exempel ges.

Stina Hansson undersöker svensk latinöversättning under 1600-talet, medan Lars Wollin redovisar en mängd studier av översättning till svenska från medeltiden och framåt (Hansson 1982; se t.ex. Wollin 1998, 2007, 2011, 2013). Gunnel Furulands undersökning av skönlitterära häftesserier 1833–1851 ger även viktiga upplysningar om ett antal översättare bakom verk i serierna (Furuland 2007). Christina Gullin (1998) analyserar ett antal romanöversättningar till svenska utförda av Else Lundgren respektive Caj Lundgren, medan Yvonne Lindqvist (2002)

jämför översättning av högprestige- och lågprestigelitteratur, representerade av svenska översättningar av tre av Nobelpristagaren Toni Morrisons romaner och översättningar av romaner i Harlequin-förlagets utgivningslinje *Passion*. Karin Monié ägnar Carl August Hagberg, främst känd som översättare av William Shakespeares dramer, och Lars Arnell, som bl.a. översatte romaner av Walter Scott, var sin monografi (Monié 2008; Monié 2013). I det här sammanhanget kan också tre svenska doktorsavhandlingar från 2010-talet nämnas: Håkanson (2012), Bendegard (2014) och Axelsson (2016). I alla tre avhandlingarna står översättare – som individer i sociala sammanhang – i centrum.

I Nils Håkansons doktorsavhandling i slaviska språk uppmärksammas bl.a. fem översättares hantering av ett och samma verk, Nikolaj Gogols roman *Döda själar* från 1842, från Olga Aspelins översättning från 1895 till Staffan Skotts från 1989 (Håkanson 2012: 215–262). I denna delstudie vill Håkanson

rekonstruera några av de initiala och operationella översättningsnormer som påverkat de fem översättningarnas tillkomstprocesser, ringa in de drag i originaltexten som översättarna prioriterat eller tonat ner och vilka egna stilistiska böjelser de givit utlopp för. På så vis vill jag karakterisera översättningarna, ge en bild av översättarnas inställning till uppgiften och till verket och relatera detta till den övergripande situationen för källlitteraturen och författarskapet i målkulturen. (Håkanson 2012: 215)

I sin avhandling i nordiska språk studerar Saga Bendegard (2014) den ”interinstitutionella översättningsprocess som de svenska översättningarna av EU-rättsakter genomgår, med särskilt fokus på att förklara och förstå hur de institutionella ramarna påverkar klarspråksarbetet inom denna process”. Översättningsprocessen innefattar de tre EU-institutioner som på svenska benämns *Europeiska kommissionen*, *Europaparlamentet* och *Europeiska unionens råd*. (Bendegard 2014: 18) Som en del av studien intervjuar Bendegard översättare och andra aktörer som medverkar i översättningsprocessen där svenska är målspråk (Bendegard 2014: 70).

Även Axelsson (2016) är en doktorsavhandling i nordiska språk. I denna redovisar Marcus Axelsson en studie av hur tre översättare översätter skönlitterära verk, skrivna på engelska respektive franska, till danska, norskt bokmål respektive svenska. Centralt för studien är vilka likheter och skillnader som översättarna uppvisar i fråga om strategier för att översätta kulturspecifika element i källtexterna. Resultaten av studien kan också ge ”signaler om vilka normerande faktorer som kan ha påverkat dem [= översättarna] i deras arbete”. (Axelsson 2016: 15–17)

Som framgår ovan intresserar sig forskare inom flera ämnen för översättare som aktörer. Men också översättare själva kan ge utomstående en inblick i sin verksamhet. Här kan nämnas den svenske översättaren Erik Andersson, som redogör för sitt arbete med att översätta verk av J.R.R. Tolkien respektive James Joyce till svenska, och den finlandssvenske översättaren Thomas Warburton som, bland många andra insatser, särskilt redovisar sina uppdrag som översättare av verk av Väinö Linna från finska till svenska och verk av James Joyce från engelska till svenska (Andersson 2007; Andersson 2012; Warburton 2003). När det gäller översättares redogörelser för den egna verksamheten, måste dessa naturligtvis betraktas med ett kritiskt öga. Det är inte självklart att redogörelserna fullständigt avspeglar verksamheten, utan de kan, avsiktligt eller oavsiktligt, skilja sig från de aktuella översättarnas faktiska arbetsprocess och deras reflektioner över den.

Både i forskares studier av översättares verksamheter och översättares redogörelser för den egna verksamheten träder översättare fram som individer. Detsamma gör översättarna i SÖL. Härigenom kan lexikonprojektet sägas bidra till det program för översättningsvetenskapen som

Anthony Pym formulerar i titelrubriken till artikeln ”Humanizing Translation History” (Pym 2008). Enligt Pym är kunskap om översättare i sociala sammanhang viktiga, såväl för att förstå översättare som förmedlare mellan kulturer som för att utveckla översättningsvetenskapen:

The history of translators is at least as valid an organizing principle as have been the various focuses on source-text authors, source texts, or target-vs.-source languages, cultures or nations. Once you start to look at translators rather than translations, several things can be done. (Pym 2008: 32; jfr Kleberg 2009: 177–178)

Förutom större kunskap om översättare och deras verksamheter kan sådana ”översättAR-studier” därtill leda till att översättningsvetenskapen utvecklas så att den kan ingå i en större forskningshelhet. Pym's slutsats är att denna utveckling ”might ideally move Translation Studies toward the wider questions of Intercultural Studies”. (Pym (2009: 23)

2.2. Diakrona översättningsstudier med möjlig översättningssociologisk inriktning

Den andra traditionen inom översättningsvetenskapen vilken jag uppmärksammar i detta kapitel lägger en diakron dimension till översättningsvetenskapen. Det handlar alltså om översättningshistoria, med mer eller mindre tydliga översättningssociologiska förtecken. Två exempel på arbeten i större format är *The Oxford History of Literary Translation in English Volume 1–5* (OHLT [www], volym 1–4, 2005–2010, fortsättningsvis OHLT) och *Suomennoskirjallisuuden historia 1–2* (2007, fortsättningsvis SKH, sv. Historia om översättning av litteratur till finska). En översikt av diakrona översättningsstudier generellt och en presentation av SKH för en internationell läsekrets ges av Paloposki (2013).

De fem delarna av OHLT ska behandla det område, ”Literary Translation in English”, som verkets huvudtitel anger, och det från äldsta tider till år 2000. Verket behandlar översättning till engelska i England, Skottland, Irland, Wales, USA, Indien och ”all other parts of the world where English became one of the languages of culture”. Begreppet ’literary translation’ ges en vid definition och innefattar översättning av ”something like the full range of non-technical work which has made up the reading of the literature public” (France & Gillespie 2005 etc.).

När det gäller just kvinnliga översättare i de hittills utkomna fyra första volymerna av OHLT ägnas Mary Sidney Pembroke (1550–1621) ett eget avsnitt i ett kapitel med rubriken ”Translator Case Studies” i den andra volymen (Wright 2010a). I samma volym finns även ett kapitel med titeln ”Translating at Leisure: Gentlemen and Gentlewomen” (Wright 2010b), medan kvinnliga översättare av religiösa texter under perioden fram till 1550 behandlas i ett eget kapitel i den första volymen (Barratt 2008). Därtill finns ett avsnitt med rubriken ”Woman Translators” i den tredje volymens kapitel ”The Translators” (Brown 2005) och ett avsnitt, ”Woman”, i den fjärde volymens kapitel om ”The Translators” (Stark 2006). I OHLT 1–4 ingår därtill var sitt avslutande kapitel, ”The Translators: Biographical Sketches”, med korta notiser om översättare. Ett exempel är den andra volymen där 8 kvinnor och 76 män behandlas (Braden, Cummins & Gillespie 2010).

SKH:s två band om den översatta finska litteraturen tar sin utgångspunkt i medeltida översättningar av religiösa texter. När den kronologiska redogörelsen når fram till 1800-talets början, ändras däremot fokus till skönlitterära översättningar. SKH behandlar såväl högprestige- som lågprestigelitteratur och därtill litteratur för barn, tecknade serier och schlagertexter ([Anonym] SKH 1; Kovala et al. 2007; Kujamäki 2007). Ett antal kvinnliga översättare uppmärksammas i SKH. Ett kapitel ägnas kvinnliga översättare i Finland på 1800-talet (Lilius 2007), och det finns avsnitt om kvinnliga översättarprofiler. Tre av dessa är Helmi Krohn (1871–1967) och Aune Krohn (1881–1967) samt Anni Swan (1875–1958) (Kivistö 2007; Oittinen 2007).

När det gäller översättning till finska finns ännu ett samlingsverk genom att SKH har fått en fortsättning (Lauerma 2015: 301). I detta arbete uppmärksammas översättning av texter som hör hemma inom olika fackområden, från 1800-talet till 2000-talets början. Verket *Suomennetun tietokirjallisuuden historia 1800-luvulta 2000-luvulle* (sv. Historia om den till finska översatta facklitteraturen från 1800-talet till 2000-talet) är redigerat av Outi Paloposki och H.K. Riikonen (2013). En presentation ges av Lauerma (2015).

Bland de svenska vetenskapliga arbeten som nämns i avsnitt 2.2 kan en del sägas ha både en översättningssociologisk och översättningshistorisk inriktning. Detta gäller främst Hanssons studie (1982) och Wollins studier (1998, 2007, 2011, 2013) men också delvis Furuland (2007). Även Karin Moniés monografier över Carl August Hagberg respektive Lars Arnell kan klassificeras som översättningshistoriska verk (Monié 2008; Monié 2013) och delstudier i Håkanson (2012) har en översättningshistorisk inriktning.

Till dessa studier med sina respektive inriktningar kommer Greta Hjelm-Milczyns historik över svenska översättare (1996). Lars Kleberg beskriver detta arbete som "[e]tt första försök att beskriva den brokiga yrkesgrupp som de svenska översättarna har utgjort [...]" från medeltiden och framåt. Samtidigt påpekar Kleberg att Hjelm-Milczyns arbete har brister i fråga om sin uppbyggnad. (Kleberg 2009: 178)

I detta avsnitt ska slutligen Vainiomäki (2017) uppmärksammas. I sin studie redovisar Vainiomäki en komparativ studie av finska och svenska översättarprofilartiklar, där han jämför 33 artiklar ur SKH med 33 artiklar ur SÖL. Syftet med studien är att klarlägga vad som betraktas som centralt i översättarprofilartiklar och identifiera eventuella likheter och skillnader mellan de båda översättarbiografiska verken. Analysen görs i form av innehållsanalys utifrån nyckelord inom ett antal tematiska kategorier.

2.3. Metalexikografi och encyklopediska verk

Utöver DTS, översättningssociologi och diakrona översättningsstudier anser jag att även metalexikografi är ett teoretiskt perspektiv som är aktuellt i fråga om SÖL (se t.ex. Bergenholtz & Gouws (2012) om olika perspektiv på lexikografi). Metalexikografins område gäller "undersökning och utveckling av teorier rörande ordböckers tillkomst, egenskaper, ändamål och användning" (Svensén 2004: 3).

Ordet *lexikon* har såväl betydelsen 'ordbok' som betydelsen 'uppslagsbok, encyklopedi'. Men gränsen mellan ordböcker och uppslagsböcker är inte så skarp. (Svensén 2004: 5–6; jfr även Svensén (2004: 353–362) om encyklopedisk information i ordböcker) Därmed kan ett metaperspektiv anläggas inte bara på lexikografiska verk utan också på encyklopediska som SÖL (jfr Bergenholtz & Malmgren 2007: 2; Landqvist 2014: 312). Därför kan urvalet av översättare (och andra ämnen) som ska behandlas i artiklar i SÖL, vilket diskuteras i avsnitt 1.1 ovan, jämföras med urvalet av lemman som ska ingå i en viss ordbok, dvs. det som i lexikografiska sammanhang kallas *yttre selektion* alternativt *lemmaselektion* (Svensén 2004: 79).

När det gäller SÖL meddelas uppgifter om innehållet i lexikonet och strukturen hos artiklarna i det. Exempelvis säger Kleberg (2009: 178) följande om artiklar i SÖL:

Varje artikel skall innehålla en biografi med karakteristik av översättaren, som regel också en bild, samt en bibliografi över hela det publicerade översättarverket (tidningspublikationer inte fullständigt redovisade). En artikels normalomfång beräknas vara mellan 300 och 2 000 ord, bibliografin oräknad. (se även Lembke 2006: 7–8)

Vidare återger Vainiomäki (2017: 6–7) delar av de manusanvisningar som gäller för skribenter till SÖL. I de citerade delarna av anvisningarna sägs bl.a. att en artikel ska innehålla "[e]n biografisk genomgång av översättarens liv", en "redogörelse för översättargärningen" och "[e]n stilistisk karakteristik av översättaren". Dessa övergripande anvisningar om tre huvudelement preciseras sedan närmare. Till de tre huvudelementen i varje artikel kommer en bibliografi med översättarens publicerade verk. Utgångspunkt för bibliografin är uppgifter i biblioteksdatan Libris, men dessa kan behöva kompletteras. (Vainiomäki 2017: 7)

Urvalet av information i artiklar i SÖL kan jämföras med processen som ligger bakom urvalet av information om lemman i en ordbok, dvs. det som i lexikografiska sammanhang kallas *inre selektion*. (Svensén 2004: 79) Struktureringen av SÖL som helhet, av element inom artiklarna i SÖL samt av element inom enskilda artiklar i SÖL kan jämföras med strukturer på tre nivåer vilka är aktuella i fråga om ordböcker. Dessa är *megastrukturen* för en ordbok, *makrostrukturen* för ordbokens artiklar och *mikrostrukturen* för informationen inom enskilda artiklar. (Svensén 2004: 435, 447, 409; se vidare Landqvist (2004: 316–318) om SÖL:s mega- och makrostruktur)

3. Material och metod

I detta kapitel redovisar jag materialet för min studie av SÖL och de metodiska val som jag gör för den.

3.1. Material

Enligt Kleberg ([www]) uppgår antalet synliga artiklar i SÖL till cirka 500, och fler är under arbete. Uppgifterna om antalet tänkta artiklar i databasen varierar dock från minst 500 till åtminstone 1000 (Kleberg 2013: 356; Kleberg 2011: 25).

SÖL innehåller tre typer av artiklar. Flertalet ägnas enskilda översättare, kategorin *Översättare A–Ö*. Därtill kommer tematiska artiklar om bl.a. indirekt översättning och schlageröversättning i kategorin *Temaartiklar*, samt artiklar om priser för översättare i kategorin *Priser* (Kleberg [www]: se även Landqvist (2014: 312–315) om SÖL:s kategorier och sökmöjligheter i lexikonet). Kategorierna visas i bild 1, som återger toppmenyn i SÖL. Toppmenyn visar också möjligheterna att göra kronologiskt avgränsade sökningar i SÖL respektive att identifiera kopplingar mellan översättare och språk, antingen översättningen är gjord från originalverkets språk eller översättningen är gjord via ett annat språk som källspråk för översättningen till målspråket svenska, s.k. indirekt översättning eller reläöversättning.

Bild 1. SÖL:s toppmeny (15 april 2017).

Antalet artiklar inom kategorin *Översättare A–Ö* för den undersökning som redovisas i rapporten uppgår till 318. Bland totalt 31 *Temaartiklar* ingår 4 som behandlar en kvinnlig och en manlig översättare som samarbetade med varandra. Mitt material utgörs därmed av sammanlagt 322 SÖL-artiklar, publicerade t.o.m. 15 mars 2017. Därefter har det tillkommit artiklar, även om det inte är helt klart hur många. Vainiomäki (2017: 76) beräknar att antalet artiklar i SÖL den 5 oktober 2017, dvs. ungefär ett halvår efter jag avgränsade mitt material, till totalt 385. Här kan dock ingå artiklar som hör hemma i en kategori som jag inte utnyttjar, nämligen *Översättarpriser* (se vidare Landqvist (2014: 312–316) om kategorierna i SÖL).

3.2. Metod

Utifrån avsnitt 2.1–2.3 ovan anknyter min studie till DTS, översättningssociologi, översättningshistoria och metalexikografi. Studien utgår från en kartläggning av de kvinnliga översättare som behandlas i artiklar som tillhör SÖL:s både kategorier *Översättare A–Ö* och *Temaartiklar* (se bild 1). Resultaten jämförs med mina tidigare studier av SÖL, vilka är redovisade i Landqvist (2014) och Landqvist (2016). Därefter jämför jag vilka kvinnliga översättare som ingår i SÖL och vilka kvinnliga översättare till svenska som Hjelm-Milczyn (1996) lämnar

upplysningar om. Slutligen gör jag en närläsning av de SÖL-artiklar där samarbete mellan en kvinnlig och en manlig översättare omnämns för att kartlägga hur samarbetena beskrivs. För att fånga upp sådana samarbeten söker jag i lexikonet (med * för trunkering) på ”fru”, ”giftermål”, ”hustru”, ”maka/or”, ”make/ar”, ”relation”, ”partner”, ”skilsmässa/or”, ”äka man/män” och ”äktenskap” (jfr Vainiomäki 2017: 36–40). För de båda första delundersökningarna utgår jag från kvantitativa uppgifter, medan den tredje delundersökningen är en rent kvalitativ sådan.

Till sin karaktär är undersökningen främst deskriptiv genom att jag beskriver det undersökta materialet utifrån syftet och frågeställningarna för studien (se avsnitt 1.3 ovan). Till viss del är den även explanativ genom att jag formulerar förslag till förklaringar av resultaten. Och i någon mån är undersökningen även normativ, eftersom jag ger förslag till vissa förändringar av SÖL, som är en levande resurs (se avsnitt 1.1 ovan).

4. Resultat och diskussion

Resultatet av undersökningen presenteras och diskuteras i det här kapitlet, och detta görs i tre avsnitt, ett för varje angivet delsyfte med tillhörande forskningsfrågor. Det är frågorna som fungerar som rubriker till avsnitten. Hänvisningar till artiklar i SÖL ges med författarens namn och titeln på den aktuella artikeln, t.ex. ”Karin Monié, ’Edvard Lidforss, 1833–1910’” och ”Inger Johansson, ’Mauritz Boheman, 1858–1908’”. De enskilda artiklarna förtecknas däremot inte i rapportens referenslista utan där ges enbart en hänvisning till SÖL som helhet.

4.1. Hur många är de kvinnliga översättarna i SÖL?

Inom SÖL:s kategori Översättare A–Ö ägnas 108 artiklar åt kvinnliga och 210 åt manliga översättare. Därtill kommer 4 Temaartiklar med en kvinnlig och en manlig översättare. Således ingår 112 kvinnliga översättare och 214 manliga i det material som undersöks, vilket innebär 34,4% kvinnliga respektive 65,6% manliga översättare av det totala antalet 326. Procentvärdena är i stort sett de samma som för SÖL-versionen från augusti 2016, och de skiljer sig inte heller för dem från 2014 (Landqvist 2016; Landqvist 2014: 322). Detta innebär att ungefär en tredjedel av översättarna i SÖL är kvinnor och två tredjedelar är män. Här är det viktigt att minnas att uppgifterna gäller för hela den tidperiod som SÖL behandlar, från 1437 och framåt. Den kronologiska sökningen i lexikonet visar att det i augusti 2016 fanns 21 artiklar om översättare verksamma under perioden 1437–1799. Av dessa 21 översättare är bara 3 kvinnor medan 21 är män. (Landqvist 2016) Som framgår i avsnitt 1.1 ovan är det dock först från 1800-talet som det blir mer vanligt med kvinnliga översättare till svenska. Trots detta faktum är dominansen för manliga översättare stor i lexikonet som en helhet.

Det är även intressant att jämföra dessa uppgifter med fördelningen mellan kvinnliga och manliga medlemmar i var och en av de tre branschorganisationerna för översättare i Sverige idag, dvs. medlemmarna i Sveriges Facköversättarförening (SFÖ), Översättarsektionen inom Sveriges Författarförbund (SFF) och Översättarcentrum (ÖC) (Amanius, personlig kommunikation; Samuelsson, personlig kommunikation; Lindberg, personlig kommunikation). Där är fördelningen i stället den omvända genom att runt två tredjedelar av medlemmarna i SFÖ, Översättarsektionen inom SGG och ÖC är kvinnor och en tredjedel är män. Denna uppgift kan ställas mot uppgifter om de översättare i SÖL vilka är verksamma under 2000-talet. I SÖL-versionen från april 2014 är dessa översättare 22 till antalet, varav 7 kvinnor och 15 män. Av dessa sju kvinnor behandlas två dock inte i egna artiklar utan i var sin s.k. temaartikel tillsammans med sin respektive make. (Landqvist 2014: 332) I fråga om översättare verksamma under 2000-talet är det således det blott 5 kvinnor som ägnas egna SÖL-artiklar mot 13 män.

Utifrån de kvantitativa uppgifterna om medlemmarna i de tre branschorganisationerna ”borde” SÖL behandla fler kvinnliga översättare än manliga i fråga om översättare verksamma under det sena 1900-talet och det tidiga 2000-talet. Förutsättningen är att de kvinnliga översättarna kan uppfylla det krav som kan kallas för ”betydelsefulla översättare-kravet” (se avsnitt 1.1 ovan). Här ska det dock sägas att de kvantitativa uppgifter som anförts ovan får betraktas med en viss försiktighet. Antalet kvinnliga översättare i SÖL kan nämligen vara större än vad som visas ovan. Anledningen är att kvinnliga översättare omnämns i vissa SÖL-artiklar om manliga översättare, även om dessa kvinnor inte hittills ägnats några egna artiklar i lexikonet.

Två exempel finns i artiklarna om Edvard Lidforss (1833–1910) och Mauritz Boheman (1858–1908). I artiklarna om de båda manliga översättarna sägs bl.a. följande om deras respektive hustrur:

Hustrun [= Anna Maria Lidforss] delade Lidforss språkintresse: 1861 utkom hennes översättning av Schillers drama *Wilhelm Tell* – före Lidforss egen debut som översättare. (Karin Monié, ”Edvard Lidforss, 1833–1910”, kursiv stil i originalet)

[Bohemans stora produktivitet] vore lättare att förstå om vi får anta att hustrun Ezaline Boheman var delaktig i den – hon översätter parallellt verk av Jerome K. Jerome, Rudyard Kipling, Alfred de Musset med flera.” (Inger Johansson, ”Mauritz Boheman, 1858–1908”)

Kanske skulle både Anna Maria Lidforss och Ezaline Boheman kunna kallas betydelsefulla översättare utifrån ”kvalitetskriteriet” i avsnitt 1.1 ovan och därmed kunna behandlas i egna artiklar eller i temaartiklar tillsammans med sina makar.

Ytterligare en anledning till att de kvantitativa uppgifterna ovan bör betraktas med en viss försiktighet är att det även finns manliga översättare som i alla fall hittills inte behandlas i egna artiklar i SÖL utan uppmärksammas i artiklar om deras hustrur eller partners. Ett exempel är Tryggve Emond (f. 1925). Som översättare arbetade han både ensam och ”i sällskap av hustrun”. För närvarande finns det en artikel om Ingrid Emond (1925–2012) i lexikonet, och det är i den som maken Tryggve Emond nämns. (Stefan Mählqvist, ”Ingrid Emond, 1925–2012”)

Trots artiklar av de båda typer som exemplifieras ovan dominerar de manliga översättarna klart i det undersökta materialet. Jag tror att det finns minst två möjliga förklaringar till detta.

För det första är kunskapen om många översättare i äldre tider liten (se avsnitt 1.1 ovan), och detta kan gälla särskilt kvinnliga översättare. Ett exempel är Carolina Wancke (1808–1879). Gunnel Furulands artikel om henne inleds med det lakoniska konstaterandet ”Föga är känt om översättaren Carolina Wancke” (Gunnel Furuland, ”Carolina Wancke, 1808–1879”).

För det andra kan urvalet av översättare i SÖL spela in. Mitt intryck är att det finns fler översättare med inriktning på högprestigelitteratur än på lågprestigelitteratur i SÖL, antagligen på grund av ”betydelsefulla översättare-kravet” i avsnitt 1.1 ovan (jfr Landqvist (2014: 319–230) och se t.ex. Lindqvist (2002: 57–58) om högprestige- och lågprestigelitteratur). Möjligen är det vanligare att kvinnor översätter i alla fall vissa typer av lågprestigelitteratur än att män gör det. Ett möjligt exempel är översättning av romantisk underhållningslitteratur (jfr Hemmungs Wirtén 1998: 128), medan vissa typer av kriminalromaner i stället oftare översätts av män. Exempelvis skriver John-Henri Holmberg följande i SÖL-artikeln om Karl-Rune Östlund (1921–1978):

Trots betydande insatser som redaktör och översättare var Karl-Rune Östlund en obemärkt figur i det svenska litterära livet under efterkrigstiden. Obemärkt eftersom han under så gott som hela sitt verksamma liv som redaktionschef vid B. Wahlströms förlag ansvarade för den kioskboksutgivning som av kritiker och kultursidor betraktades som en skamfläck i det svenska läsutbudet. Obemärkt också för att han som översättare framförallt arbetade med de författare som betraktades som de värsta av de värsta. Östlund översatte 25 böcker av Mickey Spillane, 26 av Peter Cheyney, över 40 av James Hadley Chase. Det förvånar knappast att den som arbetade med böcker som aldrig recenserades och avfärdades som ”smutslitteratur” inte blev namnkunnig. (John-Henri Holmberg, ”Karl-Rune Östlund 1921–1978”)

Östlund uppfyller definitivt inte ”kvalitetskriteriet” för betydelsefulla översättare, men han uppfyller sannolikt ”kvantitetskriteriet” i avsnitt 1.1 ovan med tanke på mängden översättningar som han utförde och de många läsare som tog del av Östlunds översättningar av ”de författare som betraktades som de värsta av de värsta”.

Här ska det dock sägas att både kvinnor och män som översatt lågprestigelitteratur ingår i SÖL, och två exempel är Emelie Kullman (1856–1935) och Arne Häggqvist (1911–1985). Kullman översatte ”främst underhållningslitteratur [...]”, medan Häggqvist ägnade sig åt både högprestige- och lågprestigelitteratur. Kullman översatte många författare som ”hörde till samtidens främsta internationella storsäljare inom populärlitteraturen och snabbt skulle falla i glömska efter att författarskapet passerat zenit”. Därtill svarade hon även för bl.a. den första svenska översättningen av James Joyces *Dubliners* (1914) – *Dublinnoveller* (1931). Häggqvist översatte såväl verk av välrenommerade författare, bl.a. Jean-Paul Sartre och Ernest Hemingway, som ”mer brödbetonade uppdrag som nyöversättningen av *Greven av Monte-Cristo* (1954)”. (Ida Jonsson, ”Emelie Kullman, 1856–1935”; Kristoffer Leandroer, ”Arne Häggqvist, 1911–1985”, kursiv stil i originalet).

Artiklarna om Kullman och Häggqvist visar alltså att översättare som anses tillhöra SÖL:s kategori ”betydelsefulla översättare till svenska” kan uppfylla ett av de kriterier som jag formulerar i avsnitt 1.1 ovan, antingen ”kvalitetskriteriet” eller ”kvantitetskriteriet” alternativt båda kriterierna. Emelie Kullman uppfyller definitivt ”kvantitetskriteriet”, medan det är lite mer osäkert ifall hon även uppfyller ”kvalitetskriteriet”. Däremot är det helt klart att Arne Häggqvist, genom sina val av olika slags översättningsuppdrag, uppfyller båda kraven.

4.2. Vilka är de kvinnliga översättarna i SÖL?

För att diskutera hur väl SÖL täcker betydelsefulla kvinnliga översättare till svenska jämför jag resultatet av den första delundersökningen med uppgifter som meddelas i Hjelm-Milczyn (1996), även om kritik har framförts mot detta arbete (se avsnitt 2.2 ovan). Genomgången visar att Hjelm-Milczyn behandlar totalt 50 kvinnliga översättare, verk–samma från tidigt 1500-tal till början av 1900-talet, mer eller mindre utförligt (se bilaga 1).

Av de 50 kvinnliga översättarna i Hjelm-Milczyn behandlas 15 även i SÖL (se bilaga 1). Bland dessa finns både kvinnor som ägnade sig enbart åt översättning och kvinnor som även var verksamma som författare eller journalister. Exempel på den första kategorin i SÖL är Sophie Gyllenberg (1801–1841) och Olga Aspelin (1846–1910) (Karin Monié, ”Sophie Gyllenberg, 1801–1841”; Ben Hellman, ”Olga Aspelin, 1846–1910”). Exempel på den andra är författaren och översättaren Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718–1763) och författaren, journalisten och översättaren Wendela Hebbe (1808–1899) (Torkel Stålmarch, ”Hedvig Charlotta Nordenflycht, 1718–1763”; Cecilia Sidenbladh, ”Wendela Hebbe, 1808–1899”).

Kleberg (2009: 181) påpekar alltså att det finns brister i fråga om systematik i Hjelm-Milczyns, och jag instämmer i denna bedömning. Trots detta hävdar jag att jämförelsen ändå visar att SÖL kan sägas ha en ganska god täckning av betydelsefulla kvinnliga översättare till svenska, vilka verkade under 1700- och 1800-talet. Därtill kommer att de 15 kvinnorna i SÖL ägnas hela artiklar, medan ett antal av de 50 i Hjelm-Milczyn (1996) omnämns kortfattat. I sammanhanget är det även värt att påminna om att Hjelm-Milczyns översikt, utifrån arbetets undertitel *Glimtar ur svensk skönlitterär översättningshistoria*, är inriktad på enbart skönlitterär översättning till svenska, medan SÖL inte är så strikt begränsat till att behandla uteslutande översättare av skönlitterära verk (se avsnitt 1.1 och 3.1 ovan). Det kan alltså finnas kvinnliga översättare i SÖL vilka inte återfinns i Hjelm-Milczyn för att författaren till det äldre arbetet har avgränsat sitt område mera snävt än de ansvariga bakom SÖL har gjort.

Som framgår av avsnitt 1.1 ovan är jag väl medveten om svårigheterna med att avgöra vilka översättare som kan sägas vara betydelsefulla och därmed förtjäna en plats i SÖL. Trots detta formulerar jag i samma avsnitt två kompletterande kriterier för att göra denna bedömning, nämligen ”kvalitetskriteriet” och ”kvantitetskriteriet”. I de båda delundersökningarna i avsnitt

4.2 och 4.3 avser jag med ”betydelsefulla översättare” i SÖL därmed både översättare som har ägnat sig åt litterärt betydelsefulla verk och översättare som har översatt många verk inom olika genrer och/eller funnit många läsare. Som exempel på kvinnliga översättare i SÖL som kan sägas uppfylla respektive kriterium väljer jag Walborg Hedberg (1859–1931) och Wilhelmina Stålberg (1803–1872).

Nils Håkanson beskriver Hedberg som den översättare som introducerade ”en rad av den moderna skönlitteraturens största namn på svenska – från Fjodor Dostojevskij och Lev Tolstoj till Thomas Mann” (Nils Håkanson, ”Walborg Hedberg, 1859–1931”). Även Hjelm-Milczyn (1996: 322–324, 344) behandlar Hedberg men skriver förnamnet som ”Valborg”. Genom sin sammantagna gärning kan Hedberg sägas uppfylla det föreslagna ”kvalitetskriteriet” för betydelsefulla översättare och därigenom försvara sin plats i SÖL.

När det gäller Wilhelmina Stålberg får bedömningen vila på en annan grund. Ett parti av Gunnel Furulands beskrivning av Stålberg som översättare lyder:

De översättningar åt tidningar och tidskrifter som Stålberg lär ha utfört i relativt stor omfattning är omöjliga att överblicka. Om man låter sig nöja med de bristfälliga uppgifter som finns om utförda översättningar i bokform för vuxna och barn visar dessa att hennes verksamhet försiggick från början av 1830-talet med tyska texter för häftesserierna och ända in på 1870-talet med korta bilderbokstexter hämtade från det engelska språkområdet. (Gunnel Furuland, ”Wilhelmina Stålberg, 1803–1872”)

Stålbergs översättningar är knappast betydelsefulla utifrån det föreslagna ”kvalitetskriteriet” men de kan vara det utifrån ”kvantitetskriteriet”. Som framgår ovan översatte Stålberg mycket inom olika genrer och under lång tid. Därtill översatte hon från olika källspråk och för både vuxna och unga läsare. Därigenom får Stålberg sägas ha meriter för att kunna kallas en ”betydelsefull översättare till svenska”, vilket gör att hon försvarar sin plats i SÖL.

4.3. Hur beskrivs de kvinnliga översättarnas arbete i SÖL?

För att kartlägga hur kvinnliga översättares arbete beskrivs i SÖL granskar jag de artiklar som ägnas översättare vilka har levt i ett parförhållande med en annan översättare. För dessa talar jag i det följande om en kategori kallad ”översättarpar”. I kategorin Översättare A–Ö är det fråga om 14 kvinnor och 16 män, medan fyra äkta par behandlas i Temaartiklar (se bilaga 2). I materialet finns inga översättare som uppges leva i samkönade relationer. Det är visserligen så att översättarnas professionella verksamhet står i fokus i SÖL, liksom i verket *Suomennoskirjallisuuden historia 1–2* (se avsnitt 2.2 ovan), men trots detta ”belyses deras [= översättarnas] personliga livsdetaljer, såsom eventuella resor, *äktenskap* och åtskilliga livshändelser” i både SÖL och SKH (Vainiomäki 2017: 68, min tillagda kursiva stil).

Till skillnad från SÖL generellt är fördelningen mellan kvinnor och män alltså mera jämn bland översättarpar (se avsnitt 4.1 ovan). I materialet som helhet ingår alltså 112 kvinnliga översättare och 214 manliga, medan fördelningen mellan kvinnliga och manliga översättare i kategorin översättarpar är 18 kvinnor och 20 män. Den mer jämna fördelningen är inte förvånande, eftersom det krävs två personer för att ingå i kategorin ”översättarpar”. Kanske finner översättare – liksom många andra yrkesgrupper – relativt ofta partners i den egna yrkesgruppen (Hedström 2011: 16–17). Antagandet motsägs visserligen av övervikten för kvinnliga översättare generellt i dagens Sverige, men också andra yrkesgrupper med en ojämn könsfördelning, bl.a. poliser, uppvisar ”en hög andel par [...]” (Hedström 2011: 16). Möjligen är det

mindre väntat att det hittills inte finns några ”översättarpar” i SÖL, vilka levde i samkönade relationer. Med tanke på situationen i det svenska samhället i stort vore det inte otroligt att det har funnits kvinnliga respektive manliga översättarpar, inte bara under 2000-talet utan också under 1800-talet och 1900-talet.

Ett exempel på en författare, som var verksam under det senare 1800-talet och den första halvan av 1900-talet och som levde i samkönade relationer, är Selma Lagerlöf (1850–1940). I *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*s beskrivning av Lagerlöfs familjeförhållanden meddelas att hon hade två kvinnliga partners, nämligen Sophie Elkan (1853–1921) och Valborg Olinder (1863–1943) (Stenberg [www:a]). Elkan och Lagerlöf möttes första gången ”på nyåret 1894 och mötet blev inledningen till en livslång, kärleksfull men tidvis också konfliktfylld relation. De skrev över 3 200 brev till varandra fram till Sophie Elkans död” (Ulvros [www]). Relationen mellan Lagerlöf och Olinder inleddes 1902 och varade till Lagerlöfs död (Stenberg [www:b]).

I de översättarpar i SÖL där kvinnan och mannen ägnas var sin artikel beskrivs deras insatser på tre sätt: en jämlik relation, en mindre jämlik relation eller en icke-relation. Den första och jämlika situationen exemplifierar jag med paret Maj och Paul Frisch:

Det första uppdraget [för Maj Frisch] var ett samarbete med maken [Paul]: romanen *I dag, Herre!* (1965) av den amerikanske författaren Richard Wright. Tillsammans gjorde paret ett flertal översättningar, huvudsakligen från engelska eller tyska.” (Victor Falk, ”Maj Frisch, 1918–1980”. kursiv stil i originalet)

Den andra och mindre jämlika situationen illustreras med hjälp av Cilla och Eyvind Johnson: ”Hon hjälpte till en början sin man med översättningar som han hade åtagit sig främst av ekonomiska skäl [...]”. Förklaringen till den mindre jämlika relationen kan vara att Cilla Johnson hade bättre kunskaper i de aktuella källspråken än hennes make hade. (Anders Ryberg, ”Cilla Johnson, 1911–2002”)

Den tredje och sista situationen, där parterna i en parrelation inte samarbetade med varandra, exemplifierar jag med översättarparen Brita och Johannes Edfelt samt Karin och Alfred Jensen. I fråga om paret Edfelt kan förklaringen till att de inte samarbetade vara att hustrun främst översatte prosa och mannen uteslutande lyrik (Åsa Risberg, ”Brita Edfelt, 1908–2006”; Carl Magnus von Seth, ”Johannes Edfelt, 1904–1997”). Den stora skillnaden mellan makarna Jensen gällde inte vilka genrer de översatte verk inom utan vilka källspråk som de översatte från. Karin Jensen översatte från danska, engelska, franska, norska och tyska till svenska, medan Alfred Jensens källspråk var olika slaviska språk. (Ulla-Britt Frankby, ”Alfred Jensen, 1859–1921”; Åsa Warnqvist, ”Karin Jensen, 1866–1928”)

I kategorin Översättare A–Ö finns det sex kvinnliga översättare med egna artiklar, medan de/n man eller de män som de levtt och översatt tillsammans med nämns bara där. Ett exempel är Helga Backhoff-Malmquist och Lars Malmquist: ”År 1948 översatte hon tillsammans med maken Martin Ruhemans *Kraft. Våra energikällor* [...]”. Lars Malmquist verkade därefter inte som översättare, medan Laura Backhoff-Malmquist var fortsatt aktiv, särskilt som litterär översättare från ryska till svenska. (Nils Håkanson, ”Helga Backhoff-Malmquist, 1916–2006”, kursiv stil i originalet) Helga Backhoff-Malmquist uppfyller ”kvalitetskriteriet” för betydelsefulla översättare och kanske även ”kvantitetskravet” (se avsnitt 1.1 ovan).

I kategorin Översättare A–Ö finns det tio manliga översättare med egna artiklar, medan den kvinna eller de kvinnor som de har levtt och arbetat tillsammans med enbart nämns där. Som exempel väljer jag Artur Lundqvist och Maria Wine:

De prosaöversättningar som Artur Lundkvist signerade under 1930-talet var ojämna. Delvis överlät han – oredovisat – arbetet till mer språkkunniga medhjälpare som [Irmgard Pingel](#) (D.H. Lawrence, *Den befvädrade ormen*) och sin hustru från 1936, den danskfödda poeten Maria Wine (Karen Blixen, *Den afrikanska farmen*)” (Victor Falk, ”Artur Lundkvist, 1906–1991”, [www-länk och kursiv stil i originalet](#)).

Av den artikel i SÖL vilken ägnas Irmgard Pingel framgår att Irmgard Pingel och Artur Lundkvist hade en relation innan Lundkvist och Maria Wine gifte sig 1936. Förutom att fungera som ”spököversättare” för Lundkvist var Pingel detsamma i fråga om författaren, litteraturkritikern och översättaren Erik Lindegrens översättning av William Faulkners roman *Light in August* (1932) – *Ljus i augusti* (1944). I artikeln om henne sägs det att Irmgard Pingel som självständig översättare ”kom att berika den svenska litteraturen med bland åtskilligt annat lyhörda och pregnant översättningar av Nobelpristagarna Camilo José Cela och Octavio Paz” och att hon mottag priser för sina översättningar. (Jonas Ellerström, ”Irmgard Pingel, 1909–2008”) Irmgard Pingel får således sägas uppfylla ”kvalitetskriteriet” för betydelsefulla översättare (se avsnitt 1.1 ovan).

Frånvaron av en egen artikel om den ena parten i ett översättarpär får i vissa fall sägas vara fullt rimlig. Exempelvis översatte Lars Malmquist ett enda verk tillsammans med sin hustru, medan Helga Backhoff-Malmquist ensam översatte bl.a. ett antal verk ”ur den klassiska ryska litteraturen” (Nils Håkanson, ”Helga Backhoff-Malmquist, 1916–2006”). Lars Malmquists insats som översättare kan inte sägas vara tillräcklig för att han ska kallas en ”betydelsefull översättare”, definitivt inte utifrån ”kvantitetskriteriet” och antagligen inte heller utifrån ”kvalitetskriteriet”. I biblioteksdata-basen Libris förtecknas två fackböcker på engelska av Martin Ruheman, och en av dessa, *Power*, är översatt till svenska under titeln *Kraft. Våra energikällor* och utgiven i en upplaga utan senare omtryck (Libris [www], 2017-04-17). Enligt Libris är denna översättning Lars Malmquists enda, och han har alltså inte utfört översättningen på egen hand utan i samarbete med sin hustru.

I andra fall är frånvaron av en egen artikel om en översättare mer öppen för diskussion. Ovan framgår att Irmgard Pingel och Artur Lundkvist ägnas var sin artikel i SÖL, medan Maria Wine hittills inte ägnas någon. Men hennes verksamhet som översättare kanske kan motivera att även hon får en utförligare behandling i SÖL. Utöver Maria Wines insatser för Artur Lundqvists översättningar – och hennes eget författarskap – noteras hon för två titlar i Libris, betecknade som ”översättning” respektive ”svensk tolkning”. Det första verket är *Afrikansk negerdiktning: ordspråk och dikter, berättelser och sägner tolkade av Carl Kjersmeier*, vilket är översatt från danska av Maria Wine 1948, medan det andra verket är diktsamlingen *En dryck kallt vatten* av Siv Cedering Fox, där det engelskspråkiga originalet utges i ”svensk tolkning av Maria Wine” 1977. (Libris [www], 2017-04-17) Frågan är ifall Wine kan sägas uppfylla ”kvalitetskriteriet” för en betydelsefull översättare, om både hennes insatser som ”spököversättare” och de båda titlarna i Libris beaktas.

Trots att Maria Wine behandlas kortfattat i SÖL kan Maud Hultenberg vara den kvinna i det undersökta materialet som befinner sig mest i skuggan av sin make. Hugo Hultenberg var en mycket produktiv översättare vid sidan av sitt arbete som lärare och sin verksamhet som läroboksförfattare, och översättningsarbetet i makarna Hultenbergs hem beskrivs så här av en dotter till dem:

Många trodde att han [= Hugo Hultenberg] lejde bort en del av arbetet till andra men kunde aldrig få några bevis på det. ”Helt naturligt”, skriver dottern Gunnel Lilja: ”det fanns inga andra medarbetare än Mor [= Maud Hultenberg], men hon översatte aldrig själv något under Fars livstid.” (Susanna Witt, ”Hugo Hultenberg, 1870–1947”)

Men frågan är ifall Maud Hultenbergs insatser faktiskt var så begränsade som de framstår utifrån dotterns uttalande. I Susanna Witts artikel om Hugo Hultenberg sägs det nämligen även följande om makarnas samarbete:

Hultenberg kom att bli en av 1900-talets mest produktiva svenska översättare av kvalitetslitteratur. Tillsammans med sin hustru Maud överförde han till svenska närmare trehundra verk av författare som Stefan Zweig, Herman Melville, Anatole France, Sinclair Lewis, Maeterlinck, Romain Rolland och Rabindranath Tagore, därtill populärvetenskapliga arbeten, biografier och politisk litteratur. (Susanna Witt, ”Hugo Hultenberg, 1870–1947”)

Formuleringen ”Tillsammans med sin hustru Maud överförde han till svenska närmare trehundra verk [...]” antyder att det fanns ett etablerat och välfungerande samarbete mellan makarna Hultenberg. Därtill ger en sökning i Libris fyra träffar på Maud Hultenberg: två upplagor av *Riddarsagor och klostersägner* [...], översatta av ”H. och M. Hultenberg” och två äventyrsböcker för ungdomar, översatta av Maud Hultenberg. (Libris [www], 2017-04-17). Arbetet *Riddarsagor och klostersägner* [...] upptas i SÖL:s bibliografi för Hugo Hultenberg och båda makarna anges där som översättare (Susanna Witt, ”Hugo Hultenberg, 1870–1947”). Med tanke på andra översättarpar med ett nära samarbete kunde artikeln om Hugo Hultenberg (1870–1947) kanske utvecklas till en temaartikel om båda makarna. Liksom maken Hugo Hultenberg kan Maud Hultenberg sägas uppfylla såväl ”kvalitetskriteriet” som ”kvantitetskriteriet” för att betecknas som en betydelsefull översättare till svenska.

Men det är inte enbart kvinnor som kan befinna sig i skuggan av sina översättande män utan också män i översättarpar kan befinna sig i skuggan av sina hustrur. Ett exempel är Tryggve Emond (f. 1925), som även uppmärksammas i avsnitt 4.1 ovan. Han översatte såväl på egen hand som i samarbete med sin hustru Ingrid Emond (1925–2012). (Stefan Mählqvist, ”Ingrid Emond, 1925–2012”) Visserligen noteras Ingrid Emond för hela 795 träffar i Libris, där ett stort antal träffar är seriealbum, medan antalet träffar för maken Tryggve är de jämförelsevis mera blygsamma 122 (Libris [www], 2017-04-17). Kanske kan Tryggve Emonds insatser ändå motivera en mer fyllig behandling i SÖL än i den nuvarande artikeln, i så fall i första hand utifrån ”kvantitetskriteriet” för betydelsefulla översättare till svenska.

Ett möjligt hinder för en sådan fylligare behandling är att Tryggve Emond, enligt SÖL-artikeln om Ingrid Emond, fortfarande befinner sig i livet. Kleberg [www] meddelar att översättarna i SÖL ”hittills [är] endast avlidna personer [...]”, men en granskning av kategorin Temaartiklar (se avsnitt 3.1 ovan) visar att även översättare som är i livet kan behandlas i sådana artiklar. Detta gäller Birgitta Göranson Ilste (f. 1947) och Maibrit Westrin (f. 1924) (Filip Laurits, ”Ivo Ilste och Birgitta Göranson Ilste”; Stefan Mählqvist, ”P A Westrin”). Det finns alltså redan Temaartiklar i SÖL där en avliden översättare som samarbetade med en levande översättare behandlas.

I en av dessa temaartiklar behandlas Maibrit Westrin, som verkade som översättare av en speciell publikation, mestadels från engelska till svenska men också från andra källspråk, tillsammans med sin make Per Anders Westrin. Artikeln om makarna Westrin inleds på följande sätt:

P A Westrin var den signatur som användes av makarna Maibrit Westrin (1924–) och Per Anders Westrin (1924–2003) då de under en stor del av efterkrigstiden översatte serietidningen *Kalle Anka & Co* till svenska. (Stefan Mählqvist, ”P A Westrin”, kursiv stil i originalet).

Makarna Westrin kan sägas uppfylla ”kvantitetskriteriet” för betydelsefulla översättare till svenska genom sin insats som översättare av *Kalle Anka & Co* 1957–1981, översättningar som fann många läsare. Stefan Mählqvists avslutande omdöme om makarna Westrin ger underlag för att säga att ”kvantitetskriteriet” uppfylls:

Varje vecka tog tiotusentals läsare emot deras texter, år ut och år in, något som inte bara förklarar genomslaget för deras språkliga innovationer utan också gör dem till några av vårt lands mest lästa översättare genom tiderna. (Stefan Mählqvist, ”P A Westrin”)

Kanske kan makarna Westrin därtill även sägas uppfylla ”kvalitetskriteriet” genom kreativa översättningar och språkliga innovationer. Bland annat ligger de bakom nybildningen *läskeblask* och de antas vara skapare av det fiktiva nationsnamnet *Långbortistan*. Det ansågs inte lämpligt att nämna alkoholhaltiga drycker i serietidningen med tanke på flertalet antagna läsares ålder, och därför fick originalets mousserande italienska vin en svensk motsvarighet *läskeblask*, som inte var alkoholhaltig och som anspelade på *läskedryck*. Genom det fiktiva *Långbortistan* kunde översättarna undvika att ange exakta geografiska uppgifter. (Stefan Mählqvist, ”P A Westrin”)

Dessa nyskapelser kan tolkas som att översättarna ansåg att det var viktigare att den svenska utgåvan av *Kalle Anka & Co* skulle fungera i målspråskulturen och för de unga läsarna av serietidningen än att översättningarna skulle uppvisa trohet mot originalversionen. Denna kunde vara på engelska, men grunden för paret Westrins översättningar kunde även vara ”licenstillverkade originalserier på andra språk, däribland danska, holländska, norska och tyska”. Därtill översatte paret serier på bl.a. franska och italienska. (Stefan Mählqvist, ”P A Westrin”)

5. Summering och framåtblick

I det här kapitlet sammanfattar jag resultaten av den empiriska studien som redovisas i rapporten och ger några förslag på fortsatta studier utifrån temat ”Kvinnorna i Svenskt översättarlexikon”.

5.1. Summering

Som framgår i avsnitt 1.3 är syftet för den studie som redovisas i rapporten tredelat. För det första ska jag klarlägga hur fördelningen mellan kvinnliga och manliga översättare i SÖL är. För det andra ska jag bedöma hur väl SÖL täcker kvinnliga översättare till svenska i jämförelse med en tidigare svensk översättningshistoria. För det tredje ska jag kartlägga hur just kvinnliga översättares verksamheter beskrivs i SÖL. Deskriptiva översättningsstudier och översättningssociologi, diakrona översättningsstudier med mer eller tydlig översättningssociologisk inriktning samt metalexikografi fungerar som teoretiska utgångspunkten för studien.

I rapportens avsnitt 4.1 visar jag att runt en tredjedel av översättarna i SÖL är kvinnor och två tredjedelar är män, detta i den version av lexikonet som var tillgänglig den 15 mars 2017. Härmed har den första forskningsfrågan, ”Hur många är de kvinnliga översättarna i SÖL?”, fått ett svar. Svaret på frågan bör dock tolkas med en viss försiktighet, och olika orsaker till en sådan försiktighet presenteras. Med tanke på att översättare blev ett vanligt yrke bland kvinnor i Sverige från 1800-talet är svaret ändå ett lite överraskande sådant. Det är också ett lite överraskande resultat med tanke på antalet yrkesverksamma översättare i Sverige 2017 uppskattas vara till ungefär två tredjedelar kvinnor och till en del tredjedel män. Några möjliga orsaker till dominansen för manliga översättare i SÖL presenteras och diskuteras i rapporten.

I avsnitt 4.2 är temat undersökningens andra forskningsfråga, ”Vilka är de kvinnliga översättarna i SÖL?”. Resultatet av delundersökningen visar att dessa kvinnor dels är översättare som översatt litterärt betydelsefulla verk, dels översättare av verk inom olika genrer och/eller översättare som nått många läsare, dels översättare som såväl översatt betydelsefulla verk som verk inom olika genrer och/eller nått många läsare. De kvinnliga översättarna i SÖL kan sägas vara ”betydelsefulla översättare till svenska” (Kleberg 2009: 179) genom att de uppfyller vad jag kallar för ett ”kvalitetskriterium”, ”ett kvantitetskriterium” eller ett kombinerat ”kvalitets- och kvantitetskriterium”. Jämförelsen med Hjelm-Milczyns *”Gud nåde alla fattiga översättare”*. *Glimtar ur svensk skönlitterär översättningshistoria* (1996) visar att SÖL får sägas ha en någorlunda god täckning när det gäller betydelsefulla kvinnliga översättare verksam under 1700-talet och 1800-talet.

I avsnitt 4.3 står forskningsfrågan ”Hur beskrivs de kvinnliga översättarnas arbete i SÖL?” i fokus. För att besvara forskningsfrågan granskar jag artiklar om ”översättarpar”, dvs. en översättare som lever i en parrelation med en annan översättare. Samtliga sådana relationer är mellan en man och en kvinna. Relationer mellan män och kvinnor i ”översättarpar” beskrivs på tre sätt. Den första situationen innebär att två jämlika parter som arbetar tillsammans. Den andra situationen innebär att en part är överlägsen den andra yrkesmässigt, t.ex. i kraft av sina bättre kunskaper i fråga om ett eller flera källspråk. Den tredje och sista situationen innebär att mannen och kvinnan inte alls samarbetar. Två anledningar till detta är att parterna översätter från olika källspråk eller att de översätter verk inom olika genrer. En närmare granskning visar att det finns både kvinnliga och manliga översättare i översättarpar som skulle kunna få större uppmärksamhet än de hittills har fått i SÖL, antingen genom att de kan sägas uppfylla ”kvalitetskriteriet” eller ”kvantitetskriteriet” eller rentav båda kriterierna för att kunna sägas vara ”betydelsefulla översättare till svenska”.

Slutligen visar jag, förhoppningsvis, genom den här undersökningen att SÖL erbjuder ett material för studier av översättning, översättare och översättningar till svenska utifrån olika

syften och frågeställningar, i det här fallet hur många män och kvinnor som behandlas i lexikonet, vilka inriktningar de behandlade översättarna har och hur män och kvinnor beskrivs i lexikonet. För sådana studier kan olika teoretiska-metodiska grepp vara aktuella. Jag har använt mig av deskriptiva översättningsstudier, diakron översättningsvetenskap och meta-lexikografi men också andra möjligheter bör kunna övervägas. En sådan möjlighet är skärningen mellan översättningsvetenskap och genusvetenskap (jfr avsnitt 1.3 ovan).

5.2. Framåtblick

Sedan jag genomförde min empiriska undersökning utifrån SÖL-versionen från mars 2017 har SÖL fått en ny hemvist på webben. Från maj 2018 är lexikonet flyttat från webbplatsen för Södertörns högskola till webbplatsen för Litteraturbanken. SÖL:s toppmeny efter flytten visas i bild 2.

Bild 2. SÖL:s toppmeny (20 april 2019).

Gränssnittet är förändrat jämfört med SÖL som var tillgängligt genom Södertörns högskola (se bild 1 i avsnitt 3.1 ovan), medan kategorierna i toppmenyn är densamma, förutom att en länk till Litteraturbanken har tillkommit.

SÖL utvecklas och databasen i sig kan undersökas ur olika aspekter. Därtill finns det möjligheter att göra komparativa studier med minst två inriktningar. Den första möjligheten tar fasta på att det finns ”systerprojekt” till SÖL när det gäller översättare till danska, norska, nederländska och tyska. De respektive toppmenyerna till de fyra resurserna återges här som bild 3–6.

Bild 3. Toppmenyn till *Dansk oversætterleksikon* (20 april 2019).

Bild 4. Toppmenyn till *Norsk Oversetterleksikon* (NOleks) (20 april 2019).

Bild 5. Toppmenyn till *Vertalerslexicon voor het Nederlandstalig gebied* (VNLex) (20 april 2019).

Bild 6. Toppmenyn till *Germersheimer Übersetzerlexikon* (UeLEX) (20 april 2019).

Databasen *Dansk oversætterleksikon* uppges explicit vara ”etablerat efter svensk forbillede [...]” (Hvem står bag? [www]; se vidare *Dansk oversætterleksikon* [www] samt Hastrup & Visby [www] om *Dansk oversætterleksikon*). Likaså uppges *Norsk Oversetterleksikon* (NOleks) bygga på samma modell som SÖL (Om NOleks [www]; se vidare *Norsk Oversetterleksikon* [www]). Även databasen *Vertalerslexicon voor het Nederlandstalig gebied* (VNLex) är uppbyggd efter SÖL:s modell, och de ansvariga bakom VNLex riktar ett särskilt tack till Lars Kleberg och andra personer bakom den svenska databasen (Over VNLex [www]; se vidare VNLex [www] och Broomans (2017) om databasen över översättare inom det nederländskspråkiga området). Slutligen har också den tyska databasen *Germersheimer Übersetzerlexikon* (UeLEX) hämtat inspiration från SÖL (UeLEX [www]; Kelletat & Tashinskiy 2014: 9).

Genom dessa projekt som gäller översättare till danska, norska, nederländska och tyska finns det intressanta jämförelsemöjligheterna mellan de olika resurserna, främst i fråga om lexikonens makrostruktur och mikrostruktur (Svensén 2004: 447–457; jfr Landqvist (2014) om SÖL:s makro- och mikrostruktur). Därtill vore det intressant att undersöka hur urvalet av översättare är gjort i de andra resurserna med tanke på kravet att översättare ska vara ”betydande översättare” till svenska för att ingå i SÖL. I den här rapporten diskuterar jag detta krav utifrån ett ”kvalitetskriterium” och ett ”kvantitetskriterium”, vilka kompletterar varandra (se avsnitt 1.1 ovan). Här vore det därför väl värt att försöka klarlägga hur urvalet av översättare i de fyra resurserna ser ut och vilka kriterier som de ansvariga kan tänkas ha följt och följer, dvs. jämförande studier av resursernas respektive megastrukturer (jfr avsnitt 2.3 om metalexikografiska perspektiv på encyklopediska verk).

Den andra jämförelsemöjligheten för fortsatta studier gäller SÖL i förhållande till *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* (SKBL). Denna svenska resurs existerade inte när jag genomförde den undersökning som redovisas i den här rapporten. Databasens toppmeny återges som bild 7.

Bild 7. Toppmenyn till *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* (SKBL) (20 april 2019).

I lexikonet ”biograferas avlidna kvinnor som på många sätt har bidragit till samhällsutvecklingen”. Denna övergripande princip preciseras till fem principer för att avgöra vilka kvinnor som i första hand ska ingå i SKBL. Principerna är:

- (1) kvinnor med anknytning till Sverige, antingen genom sin födelseort eller sin verksamhet;
- (2) kvinnor med betydelse för utvecklingen av och i samhället, genom olika slags insatser och på olika nivåer i samhället;
- (3) kvinnor som kan sägas ha ”spelat en särskilt viktig roll i historieskrivningen”;
- (4) kvinnor vilka gjort pionjärinsatser inom olika områden;
- (5) kvinnor med betydelse för ”jämsällldhet mellan könen” (Om SKBL [www]).

En enkel sökning på ”översättare” i SKBL, genomförd den 20 april 2019, ger 128 träffar och en sökning på ”översättning” ger 37 träffar. Samtliga träffar gäller dock inte kvinnor som själva arbetade som översättare eller ägnade sig åt översättning utan en mer noggrann genomgång krävs för att finna de kvinnor i SKBL som faktiskt är yrkesverksamma översättare, antingen som sin huvudsyssla eller som en av sina sysslor. Också här går det givetvis att jämföra makro- och mikrostruktur för de båda resurserna (jfr avsnitt 2.3 ovan). Men i detta avsnitt redovisar jag i stället några möjligheter att jämföra enskilda artiklar i SÖL och SKBL.

Den första möjligheten gäller kvinnliga översättare som ägnas artiklar i både SÖL och SKBL, vilka är skrivna av samma forskare. Exempelvis behandlar Margareta Björkman översättaren och journalisten Catharina Ahlgren i en artikel i SÖL och i en i SKBL (Margareta Björkman, ”Catharina Ahlgren 1734–1810”; Björkman [www]). Vad förenar och skiljer artiklarna åt och hur kan likheter och skillnader möjligen förklaras?

Den andra situationen gäller kvinnliga översättare som ägnas artiklar i både SÖL och SKBL, vilka är skrivna av olika forskare. Vad förenar och skiljer artiklarna åt och hur kan likheter och skillnader möjligen förklaras? Här kan översättaren och journalisten Britta Gröndahl fungera som exempel. Artikeln om henne i SÖL är skriven av Staffan Vahlquist, medan artikeln i SKBL är skriven av Ulrika Holgersson (Staffan Vahlquist, ”Britta Gröndahl, 1914–2002”; Holgersson [www]).

De tredje situationen gäller översättare som behandlas i SKBL men som hittills inte ingår i SÖL. Varför kan de tänkas ha fått plats i SKBL men ännu inte i SÖL? För att beskriva och diskutera situationen väljer jag två kvinnliga översättare i SKBL, vilka hade olika inriktningar på sitt arbete.

Siv Arb (1931–2015) verkade som översättare, poet och litteraturkritiker. I artikeln om Siv Arb konstaterar Emma Tornborg att Siv Arb översatte ”Sylvia Plath, Ted Hughes och Doris Lessing och introducerade dem för en svensk publik” (Tornborg [www]). Frågan är ifall Siv Arb skulle kunna sägas uppfylla kraven på att vara en ”betydelsefull översättare till svenska” (se avsnitt 1.1 ovan). Med tanke på att Doris Lessing tilldelades Nobelpriset i litteratur år 2007

skulle det i så fall närmast vara vad jag kallar ”kvalitetskriteriet” som motiverar att Siv Arb skulle få en plats också i SÖL.

Den andra översättaren i SKBL som hittills inte ägnas en egen artikel i SÖL är författaren och översättaren Lisa Högelin (1896–1980), som skrev böcker för både barn och vuxna och översatte ungdomsromaner och vuxenromaner. När det gäller Lisa Högelins insatser som översättare konstaterar Maria Ulfgard i SKBL att

Lisa Högelin skrev från 1933 till 1950-talets slut ett fyrtiotal romaner, främst flickböcker, och hon översatte romaner från engelska, ofta i samma genrer som hon själv skrev. Under 1950-talet dominerade översättningar av ungdomsromaner. Under 1960-talet kom översättningar av vuxenromaner att utgöra huvudparten. Ofta utfördes översättningarna av vuxenromanerna i samarbete med maken. Efter makens död 1976 fortsatte Lisa Högelin med översättningsarbetet och under de sista åren av sitt liv var hon kontrakterad av ett massmarknadsförlag, för vilkethon översatte en bok per månad. (Ulfgard [www])

Frågan är ifall Lisa Högelin skulle kunna sägas uppfylla kravet för att vara en ”betydelsefull översättare till svenska”. I så fall skulle det närmast vara vad jag i avsnitt 1.1 ovan kallar för ”kvantitetskriteriet” som skulle motivera en egen artikel i SÖL. Men Lisa Högelin behandlas faktiskt i någon mån redan i SÖL genom att hon får lite uppmärksamhet i artikeln om maken Gösta Högelin (1890–1976). Liksom bland andra Anna Maria Lidforss och Ezaline Boheman (se avsnitt 4.1 ovan) uppmärksammas Lisa Högelin alltså i en SÖL-artikel om maken, inte med en egen artikel.

I den befintliga SÖL-artikeln om Gösta Hagelin konstateras det att båda makarna verkade som författare av ungdomsromaner och att de båda ”drygade ut sina författarinkomster med översättningar”. Gösta Högelin karakteriseras som ”en samvetsgrann översättare”, även om hans översättningar kan vara omständliga och emellanåt alltför källspråkstroga. (Stefan Mählqvist, ”Gösta Högelin (1890–1976)”). Men ingenting mer sägs om Lisa Högelins insatser som översättare. Kanske skulle SÖL-artikeln om Gösta Hagelin kunna utvecklas till en temaartikel om makarna Gösta och Lisa Hagelin, vilka kan klassificeras som ett ”översättarpar” (jfr avsnitt 4.3 ovan).

Min avslutande förhoppning är att dessa exempel visar att också jämförande studier av SÖL och SKBL är av intresse för att undersöka just kvinnliga ”betydelsefulla översättare till svenska”.

Referenser

Material

SÖL [www] = Svenskt översättarlexikon. Tillgänglig på adressen <[www.oversattarlexikon](http://www.oversattarlexikon.se)> t.o.m. april 2018 och tillgänglig på adressen <<https://litteraturbanken.se/oversattarlexikon>> fr.o.m. maj 2018.

Litteratur och övriga referenser

- [Anonym] SKH 1 = Toimitusperiaatteista [sv. Om redaktionsprinciper]. I: SKH 1, s. 12. Amenius, personlig kommunikation = e-brev från Victoria Amenius, kansliansvarig SFÖ, till Hans Landqvist 2017-03-29.
- Andersson, Erik 2007. *Översättarens anmärkningar. Dagbok från arbetet med Ringarnas herre*. Stockholm: Norstedts.
- Andersson, Erik 2012. *Dag ut och dag in med en dag i Dublin*. Stockholm: Bonniers.
- Axelsson, Marcus 2016. "Kalla mig inte mamsell!". *En jämförelse av tre skandinaviska översättares behandling av kulturspecifika element i fransk- och engelskspråkig skönlitteratur*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 96.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Barratt, Alexandra 2008. Woman Translators of Religious Texts. I: OHLT 1, s. 284–293.
- Bendegard, Saga 2014. *Begriplig EU-svenska? Klarspråksarbetets förutsättningar inom den interinstitutionella översättningsprocessen*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 89.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Bergenholtz, Henning & Rufus H. Gouws 2012. What is Lexikography? *Lexikos* 22. (AFRILEX-reeks/series 22.), s. 31–42.
- Bergenholtz, Henning & Sven-Göran Malmgren 2007. Nutidens och framtidens lexikon och encyklopedier. *LexicoNordica* 14, s. 1–7.
- Björkman [www] = Björkman, Margareta "Catharina Ahlgren". I: SKBL. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/artikel/CatharinaAhlgren>>.
- Braden, Gordon, Robert Cummings & Stuart Gillespie 2010. The Translators. Biographical Sketches. I: OHLT 2, s. 433–470.
- Broomans, Petra 2017. Vertalers uit de coulissen voor het voetlicht [sv. Översättare ut ur kulisserna och in i rampljuset]. *Tijdschrift over 'vertalen Filter* 2017, week 34. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://www.tijdschrift-filter.nl/webfilter/vrijdag-vertaaldag/2017/week-34-petra-broomans/>>.
- Brown, Sarah Annes 2005. Woman Translators. I: OHLT 3, s. 111–120.
- Chesterman, Andrew 2009. The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes. Journal of Language and Communication Studies* 42, s. 13–22. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://tidsskrift.dk/her/article/download/96844/145601/>>.
- Dansk oversætterleksikon [www] = Dansk oversætterleksikon. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://danskoversaetterleksikon.dk/>>.
- Englund, Boel & Per Ledin (red.) 2003. *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur.
- France, Peter & Stuart Gillespie 2005 etc. General Editors' Foreword. I: OHLT 1–4, s. [1].

- Furuland, Gunnel 2007. *Romanen som vardagsvara. Förläggare, författare och skönlitterära häftesserier i Sverige 1833–1851 från Lars Johan Hierta till Albert Bonnier*. (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 53.) Stockholm: LaGun.
- Hansson, Stina 1982. "Afsatt på svensko". *1600-talets tryckta översättningslitteratur*. (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 5.) Göteborg: Litteraturvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Hastrup & Visby [www] = Hastrup, Rasmus & Morten Visby. Der går et spøgelse gennem litteraturen... Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://danskoversaetterleksikon.dk/om-leksikonet-2/>>.
- Hedström, Jenny 2011. Vanligt att träffas på jobbet? *Välfärd* 2011:1, s. 16–17.
- Hemmungs Wirtén, Eva 1998. *Global Infatuation. Explorations in Translational Publishing and Texts. The Case of Harlequin Enterprises and Sweden*. (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 38.) Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala, Uppsala universitet.
- Hjelm-Milczyn, Greta 1996. "Gud nåde alla fattiga översättare". *Glimtar ur svensk skönlitterär översättningshistoria*. Stockholm: Carlssons.
- Holgersson [www] = Holgersson, Ulrika "Britta Gröndahl". I: SKBL. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/artikel/BrittaGrondahl>>.
- Hvem står bag? [www] = [Anonym] Hvem står bag? Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://danskoversaetterleksikon.dk/medarbejdere/>>.
- Håkanson, Nils 2012. *Fönstret mot öster. Rysk skönlitteratur i svensk översättning 1797–2010, med en fallstudie av Nikolaj Gogols svenska mottagande*. Avhandling i slaviska språk vid Institutionen för moderna språk vid Uppsala universitet. Stockholm: Ruin.
- Kelletat, Andreas F. & Aleksey Tashinskiy 2014. Entdeckung der Übersetzer. Stand und Perspektiven des *Germersheimers Übersetzungslexikons*. I: Kelletat, Andreas F. & Aleksey Tashinskiy (red.), *Übersetzer als Entdecker. Ihr Leben unter Werk als Gegenstand translationswissenschaftlicher und literaturwissenschaftlicher Forschung*. (TRANSÜD. Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens 66.) Berlin: Frank & Timme, s. 7–16.
- Kivistö, Sari 2007. Helmi Krohn (1871–1967) ja Aune Krohn (1881–1967) [sv. Helmi Krohn (1871–1967) och Aune Krohn (1881–1967)]. I: SKH 1, s. 217–219.
- Kleberg [www] = Kleberg, Lars. Om Svenskt översättarlexikon. Tillgänglig 2016-08-17 på adressen <http://www.oversattarlexikon.se/artiklar/Om_Svenskt_oversattarlexikon>.
- Kleberg, Lars 2009. Att göra översättningar synliga. Om översättningshistoria och databasen Svenskt översättarlexikon. I: Jansson, Erland (red.), *En bok om böcker och bibliotek tillägnad Louise Brunes*. Huddinge: Södertörns högskola, 173–186. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:213960/FULLTEXT01.pdf>>.
- Kleberg, Lars 2011. Översättningens osäkra plats i den svenska litteraturhistorien. I: Ljung, Per-Erik (red.), *Transformationer. Valda texter från International Association of Scandinavian Studies (IASS) 28:e konferens i Lund 2010*. (CSS Acta Series I.) Lund: Centre for Scandinavian Studies Copenhagen–Lund (CSS), s. 13–29.
- Kleberg, Lars 2013. Litterärt översättarseminarium och Svenskt översättarlexikon. Erfarenheter från Södertörns högskola. *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri utgiven av Letterstedtska föreningen* 89, s. 349–358.
- Kovala, Urpo, Pekka Kujamäki, Outi Paloposki & H. K. Riikonen 2007. Esipuhe [sv. Förord]. I: SKH 1, s. 9–11.
- Kujamäki, Pekka 2007. Esipuhe [sv. Förord]. I: SKH 2, s. 8–11.

- Landqvist, Hans 2014. Pionjärprojekt om svenska översättare. [Recension av] Svenskt översättarlexikon, Södertörns högskolebibliotek, 2009, <www.oversattarlexikon.se>. *LexicoNordica* 21, s. 311–329.
- Landqvist, Hans 2016. Vilka översättare finns (ännu inte) med i Svenskt översättarlexikon? Några iakttagelser utifrån översättningssociologiska och metalexikografiska perspektiv. Presentation vid konferensen ”Den andra halvan av nationallitteraturen”, Stockholms universitet 2016-11-26. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://gup.ub.gu.se/file/204979>>.
- Lauerma, Petri 2015. Suomalaisen tietokirjallisuuden kansainvälistet juuret [sv. Den finska facklitteraturens internationella rötter]. *Virittäjä. Kotikielen seuran aikakauslehti* 119, s. 301–307. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://journal.fi/virittaja/issue/view/3430>>.
- Lembke, Jonas 2006. *Svenskt översättarlexikon. Rapport om ett nytt projekt*. Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://docplayer.se/6264925-Svenskt-oversattarlexikon.html>>.
- Libris [www] = Libris. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://libris.kb.se>>.
- Lilius, Pirkko 2007. Naiset kääntäjinä 1800-luvun Suomessa [sv. Kvinnor som översättare i 1800-talets Finland]. I: SKH 1, s. 176–184.
- Lindberg, personlig kommunikation = e-brev från Anna Lindberg, administratör/kommunikatör, ÖC, till Hans Landqvist 2017-03-29.
- Lindqvist, Yvonne 2002. *Översättning som social praktik. Toni Morrison och Harlequinserien Passion på svenska*. ((Stockholm studies in Scandinavian philology N.S. 26.) Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Monié, Karin 2008. *Ord som himlen når. Carl August Hagberg: en levnadsteckning*. Stockholm: Atlantis.
- Monié, Karin 2013. *Inte bara Walter Scott. Lars Arnell – översättare, spelare, landshövding*. Stockholm: Atlantis.
- NOleks [www] = Norsk Oversetterleksikon (NOleks). Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://www.oversetterleksikon.no>>.
- OHLT [www] = Oxford History of Literary Translation in English. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://global.oup.com/academic/content/series/o/oxford-history-of-literary-translation-in-english-hlte/?cc=se&lang=en&>>.
- OHLT 1 = Ellis, Roger (red.) 2008. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 1 To 1550*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT 2 = Braden, Gordon, Robert Cummings & Stuart Gillespie (red.) 2010. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 2 1550–1660*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT 3 = Gillespie, Stuart & David Hopkins (red.) 2005. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 3 1660–1790*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT 4 = France, Peter & Kenneth Haynes (red.) 2006. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 4 1790–1900*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT 5 = Venuti, Lawrence (red.) under arbete. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 5 1900–2000*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- Oittinen, Riitta 2007. Anni Swan (1875–1958). I: SKH 2, s. 378–381.
- Om NOleks [www] = [Anonym] Om NOleks. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://www.oversetterleksikon.no/opphavsrett/>>.
- Om SKBL [www] = [Anonym] [Om] Svenskt kvinnobiografiskt lexikon. Tillgängligt 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/om-skbl>>.
- Over VNLex = [Anonym] Over VNLex [sv. Om VNLex]. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://www.vertalerslexicon.nl/over/>>.

- Paloposki, Outi 2013. Translation History: Audiences, Collaboration and Interdisciplinarity. I: Vega, Miguel Ángel & Martha Pulido (red.), *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación* 5, s. 213–239. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/35012>>.
- Paloposki, Outi & H. K. Riikonen (red.) 2013. *Suomennetun tietokirjallisuuden historia 1800-luvulta 2000-luvulle* [sv. Historia om den till finska översatta facklitteraturen från 1800-talet till 2000-talet]. (SKST 1289.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pym, Anthony 2009. Humanizing Translation History. *Hermes. Journal of Language and Communication Studies* 42, s. 23–48. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/research_methods/2008_Hermes.pdf>.
- Samuelsson, personlig kommunikation = e-brev från Peter Samuelsson, ordförande i Översättarsektionen, till Hans Landqvist 2017-03-30.
- Santaemilia, José 2011. Woman and Translation: Geographies, Voices and Identities. I: Santaemilia & Von Flotow (red.), s. 9–28.
- Santaemilia, José & Luise Von Flotow (red.) 2011. *Woman and Translation: Geographies, Voices and Identities. Mujer y Traducción: Geografías, Voces e Identidades. MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación* 3. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/21601>>.
- SKBL [www] = Svenskt kvinnobiografiskt lexikon. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv>>.
- SKH 1 = Riikonen, H. K., Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia 1* [sv. Historia om översättning av litteratur till finska 1]. (SKS 1084.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SKH 2 = Riikonen, H. K., Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia 2* [sv. Historia om översättning av litteratur till finska 2]. (SKS 1112.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Stark, Susanne 2006. Women. I: OHLT 4, s. 125–132.
- Stenberg [www:a] = Stenberg, Lisbeth ”Selma Otilia Lovisa Lagerlöf”. I: SKBL. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/artikel/SelmaLagerlof>>.
- Stenberg [www:b] = Stenberg, Lisbeth ”Valborg, Henrika Christina Olander”. I: SKBL. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/artikel/ValborgOlander>>.
- Svensén, Bo 2004 [1987]. *Handbok i lexikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. 2 omarb. o. utök. uppl. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Tornborg [www] = Tornborg, Emma ”Siv Märta Christina Arb”. I: SKBL. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/artikel/SivArb>>.
- Tønnesson, Johan L. 2012 [2008]. *Hva er sakprosa*. 2 uppl. Oslo: Universitetsforlaget.
- UeLEX [www] = Germersheimer Übersetzerlexikon UeLEX. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<http://www.uelex.de/>>.
- Ulfgard [www] = Ulfgard, Maria ”Sigrid Elisabeth (Lisa) Jeanette Gustava Högelin”. I: SKBL. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/artikel/LisaHogelin>>.
- Ulvros [www] = Ulvros, Eva Helen ”Sophie Elkan”. I: SKBL. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://skbl.se/sv/artikel/SophieElkan>>.
- Vainiomäki, Kim 2017. Fokus på den skönlitterära översättaren. En innehållsanalys av finska och svenska översättarprofilartiklar. Avhandling pro gradu i ämnet Svensk översättning. Helsingfors: Helsingfors universitet, Humanistiska fakulteten, Finska, finskugriska och nordiska institutionen. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229618/Vainiomaki_Kim_Pro%20gradu_2017.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

- VNLex [www] = Vertalerslexicon voor het Nederlandstalig gebied VNLex [sv. Översättarlexikon över det nederländska språkområdet]. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://www.vertalerslexicon.nl>>.
- Warburton, Thomas 2003. *Efter 30 000 sidor. Från en översättares bord*. Helsingfors & Stockholm: Söderström & Co & Bokförlaget Atlantis.
- Wolf, Michaela & Alexandra Fukari (red.) 2007. *Constructing a Sociology of Translation*. (Benjamins Translation Library 74.) Amsterdam: Benjamins.
- Wolf, Michaela 2009. The Implications of a Sociological Turn – Methodological and Disciplinary Questions. I: Pym, Anthony & Alexander Pereskrestenko (eds), *Translation Research Projects 2*. Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira i Virgil, s. 73–79. Tillgänglig 2019-04-20 på adressen <<https://pdfs.semanticscholar.org/cf4a/1b2616b889fcf6d2bded2c71a77dd0e2a9d9.pdf>>.
- Wollin, Lars 1998. Från Heliga Birgitta till Barbara Cartland. Kring den svenska översättningens språkhistoria. I: Kleberg, Lars (red.), *Med andra ord. Texter om litterär översättning*. Stockholm: Natur & Kultur, s. 62–91.
- Wollin, Lars 2007. Översättaren i det nittonde seklet. I: Lindqvist, Yvonne (red.), *Gränslösa texter. Perspektiv på översättning*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 38. Uppsala: Hallgren & Fallgren, s. 163–194.
- Wollin, Lars 2011. Imperialism och xenofobi – eller ett öppet system? Kring ett brytningskede i den svenska översättningens språkhistoria. I: Holmberg, Claes-Göran & Per-Erik Ljung (red.), *IASS 2010 Proceedings. Föredrag vid den 28:e studiekonferensen i International Association of Scandinavian Studies (IASS) i Lund 3–7 augusti 2010*. Tillgänglig 2016-08-17 på adressen <<http://cts.lub.lu.se/ojs/index.php/IASS2010/issue/archive>>.
- Wollin, Lars 2013. Att översätta är nödvändigt. Kring halva nationallitteraturen i svensk och nordisk språk- och kulturhistoria. *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och litteratur* 89, s. 321–324.
- Wright, Gillian 2010a. Mary Sidney Pembroke. I: OHLT 2, s. 78–82.
- Wright, Gillian 2010b. Translating at Leisure: Gentlemen and Gentlewoman. I: OHLT 2, s. 58–67.

Bilaga 1. Kvinnliga översättare som omnämns i Hjelm-Milczyn (1996) och som återfinns i kategorin Översättare A–Ö i SÖL

Hjelm-Milczyn (n = 50)	SÖL (n = 15)
A	A
Catharina Ahlgren/Ahlgrén (f. 1734), s. 138–140, 178	Margareta Björkman, ”Catharina Ahlgren, 1734–1810”
Anna Elisabeth Apelblad (f. Martineau), s. 113–114	–
Olga Aspelin (f. Salamatin), s. 321	Ben Hellman, ”Olga Aspelin, 1846–1910”
B	B
A.S. Bleumortier (f. Holmstedt), s. 89	–
Selma Bogman, sign. La Timida, s. 187	–
Margareta Fredrika Brahe-Bonde, s. 38	–
Jeannette von Breda (f. 1795), s. 178–180	–
C	C
Hedvig Maria Reddita Cederschiöld (f. 1856), s. 351–352	–
Charlotta Cedersparre (f. Sinclair) (d. 1748), s. 110	–
D	D
Hedda/Hedvig Daewel (d. 1828), s. 190–191	–
Maria Dorothea Dunckel (f. Altén) (f. 1799), s. 199–200	Gunnel Furuland, ”Dorothea Dunckel, 1799–1878”
E	E
prinsessan Eugenie, sign. E*****, s. 177	–
Siri von Essen, s. 343–344	–
F	F
–	–
G	G
Johanna (Jeanette) Charlotta Granberg-Stjernström (d. 1857), s. 192–194	Lena Kjersén Edman, ”Jeanette Granberg Stjernström, 1825–1857”
Maria Elisabeth Grundt, s. 88–89	–
Elisabeth Gyllenborg, s. 126	–
Sophia Gustafva Gyllenborg (d. 1841), s. 180–183	Karin Monié, ”Sophie Gyllenborg, 1801–1841”
Catharina Gyllengrip, s. 32	–
Maria Gustafva Gyllenstierna (1672–1737), s. 34–37, 159	Valborg Lindgårde, ”Maria Gustava Gyllenstierna, 1672–1737”
H	H
Anna Margaretha Hamilton af Hageby (d. 1761), s. 148–149	–
Thora Maria Hammarsköld (d. 1902), s. 186–187	–

Wendela Hebbe (1808–1899), s. 183–186	Cecilia Sidenbladh, ”Wendela Hebbe, 1808–1899”
Valborg Hedberg (f. 1859), s. 321–326, 344	Nils Håkanson, ”Walborg Hedberg, 1859–1931”
Beata Christina Heyn, s. 125–126	–
I	I
–	–
J	J
Charlotta Amalia Juhler, s. 189	–
Anna Jäderin-Branting, s. 350–351	–
K	K
–	–
L	L
drottning Lovisa, sign. L**, s. 177	–
Clara Mathilda Clementine Langlet (1832–1904, f. Söderén), s. 186, 193	Gunnel Furuland, ”Mathilda Langlet, 1832–1904”
Sophie Leijonhufvud (1823–1895, f. Adlersparre), sign. Esselde, s. 173–176	–
Anna Maria Lenngren (1754–1817, f. Malmstedt), s. 89, 100	Torkel Stålmärck, ”Anna Maria Lenngren, 1754–1817”
Anna Maria Lidforss (d. 1917, f. Svartling), s. 187–188	–
Magdalena Gustafva Linnell (d. 1810), s. 187	–
M	M
–	–
N	N
Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718–1763), s. 134–137, 139	Torkel Stålmärck, ”Hedvig Charlotta Nordenflycht, 1718–1763”
Maj Nordenstrahl, s. 347	–
O	O
–	–
P	P
Adine Posse (1788–1827, f. de Bréant), s. 189–190	–
Q	Q
Aurora Magdalena von Qvanten (d. 1907, f. Örnberg), sign. Turdus Merula, s. 191	Gunnel Furuland, ”Aurora von Qvanten, 1816–1907”
R	R
–	–
S	S
Eva Sophia Schwartz (f. 1836), s. 192	–
Nathalia Spanier (d. 1866), s. 292–293	–
Beata Sparre (1677–1742), s. 32–34	–
Bertha Straube (f. Spanier), s. 292–293	–
Vilhelmina/Wilhelmina Stålbberg (1805–1872), s. 191–192	Gunnel Furuland, ”Wilhelmina Stålbberg, 1803–1872”

T	T
Elna Telnow (f. Ros), s. 346	–
Anna Tikke-dotter Bylow, s. 24	–
U	U
–	–
V	V
Lovisa Charlotta Virgin (d. 1830), s. 191	–
W	W
Hedvig Eleonora Waldorf/Walldorff (g. Hök), s. 148	–
Annie Ellida Wilhelmina Wall (f. 1863), s. 332	–
Carolina Weltzin (d. 1812, f. Rutström), s. 137–138	Ludvig Berggren, ”Carolina Weltzin, 1754–1812”
Johanna Ulrica Westman (1753–1832), s. 189	–
Ulrika Carolina Widström (d. 1841, f. Forsberg), s. 188–189	Tilda Maria Forselius, ”Ulrica Carolina Widström, 1764–1841”
X	X
–	–
Y	Y
–	–
Z	Z
–	–
Å	Å
Catharine Åkerblom (g. Quiding), s. 272–273	–
Ä	Ä
–	–
Ö	Ö
–	–

Bilaga 2. Kategorin "översättarpar" inom kategorierna *Översättare A–Ö* och *Temaartiklar* i SÖL

Översättare A–Ö	Hustru/make/partner till översättare N.N. inom Översättare A–Ö
Nils Håkanson, "Helga Backhoff-Malmquist, 1916–2006"	g. m. Lars Malmquist
Alan Asaid, "Sven Barthel, 1903–1991"	g. m. Viveka Starfelt fr. 1936
Åsa Risberg, "Brita Edfelt, 1908–2006"	g. m. Johannes Edfelt fr. 1938
Carl Magnus von Seth, "Johannes Edfelt, 1904–1997"	g. m. Brita Edfelt fr. 1938
Reidar Ekner, "Gunnar Ekelöf, 1907–1968"	g. m. Gunhild (Nun) Ekelöf 1943–1951
Alva Dahl, "Birgit Edlund, 1924–2000"	g. m. Mårten Edlund 1961–1983
Gunnel Furuland, "Mårten Edlund, 1913–1987"	g. m. Ruth Edlund 1946–1960 g. m. Birgit Edlund 1961–1983
Stefan Mählqvist, "Ingrid Emond, 1925–2012"	g. m. Tryggve Emond fr. 1953
Johan Wopenka, "Karl G. Fredriksson, 1941–2015"	g. m. Lilian Fredriksson fr. 1969
Victor Falk, "Maj Frisch, 1918–1980"	g. m. Paul Frisch fr. 1945
Tove Frisch, "Paul Frisch, 1918–2011"	g. m. Maj Frisch fr. 1945
Ingrid Wikén Bonde, "Saima Fulton, 1897–1973"	g. m. Nils Fulton 1925–1937
Sofi Rydell, "Dagny Henschen, 1885–1960"	g. m. Ivar Harrie 1933–1938
Susanna Witt, "Hugo Hultenberg, 1870–1947"	g. m. Maud Hultenberg
Ulla-Britt Frankby, "Alfred Jensen, 1859–1921"	g. m. Karin Jensen fr. 1897
Åsa Warnqvist, "Karin Jensen, 1866–1928"	g. m. Alfred Jensen fr. 1897
Anders Ryberg, "Cilla Johnson, 1911–2002"	g. m. Eyvind Johnson fr. 1940
Per-Olof Mattsson, "Eyvind Johnson, 1900–1976"	g. m. Cilla Johnson fr. 1940
Ludvig Berggren, "John Landquist, 1881–1974"	g. m. Solveig Landquist fr. 1938
Roland Lysell, "Erik Lindegren, 1910–1968"	g. m. Karin Bergqvist-Lindgren fr. 1950
Karin Monié, "Edvard Lidforss, 1833–1910"	g. m. Anne Marie Lidforss

Victor Falk, ”Artur Lundkvist, 1906–1991”	relation m. Irmgard Pingel 1930-talet g. m. Maria Wine fr. 1936
Filip Laurits, ”Alex Milits, 1932–2012”	g. m. Birgitta Milits
Stefan Mählqvist, ”Ulf Peder Olrog, 1919–1972”	g. m. Inga Olrog
Jonas Ellerström, ”Irmgard Pingel, 1909–2008”	relation m. Arthur Lundkvist 1930-talet
Alva Dahl, ”Karin Stolpe, 1907–2003”	g. m. Sven Stolpe fr. 1931
Alva Dahl, ”Sven Stolpe, 1905–1996”	g. m. Karin Stolpe fr. 1931
Birger Hedén, ”Viveka Starfelt, 1906–1976”	g. m. Sven Barthel fr. 1936
Alva Dahl & Joakim Törnell, ”Aida Törnell, 1901–1988”	g. m. Ernst Andreas (Esse) Törnell fr. 1929
Gallie Eng, ”Gallie Åkerhielm, 1907–1968”	g. m. Helge Åkerhielm fr. 1941
Temaartiklar	Översättarpar
Filip Laurits, ”Ivo Iliste och Birgitta Göranson Iliste”	Ivo Iliste (1935–2002) g. m. Birgitta Göranson Iliste (f. 1947)
Peter Landelius, ”Ann-Sofi Rein och Sten Rein”	Ann-Sofi Rein (1915–2006) g. m. Sten Rein (1918–1975)
Victor Falk, ”Lisbeth och Louis Renner”	Lisbeth Renner (1900–1983) g. m. Louis Renner (1884–1956)
Stefan Mählqvist, ”P A Westrin”	Per Anders Westrin (1924–2003) g. m. Maibrit Westrin (f. 1924)

GU-ISS, Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket, är en oregelbundet utkommande serie, som i enkel form möjliggör spridning av institutionens skriftliga produktion. Det främsta syftet med serien är att fungera som en kanal för preliminära texter som kan bearbetas vidare för en slutgiltig publicering. Varje enskild författare ansvarar för sitt bidrag.

GU-ISS, Research reports from the Department of Swedish, is an irregular report series intended as a rapid preliminary publication forum for research results which may later be published in fuller form elsewhere. The sole responsibility for the content and form of each text rests with its author.